

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Gabrielės Kolyčiūtės,

V kurso, civilinių ginčų teisės

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Bylų dėl nedidelių ginčo sumų nagrinėjimo ypatumai

Peculiarities of small claims litigation

Vadovas: prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius

Recenzentas: assoc. prof. dr. Rimantas Simaitis

Vilnius

2022

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojami bylų dėl nedidelių sumų ginčų nagrinėjimo ypatumai tiek pagal Civilinio Proceso Kodekso 441 straipsnį, tiek pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą, kuris nustato Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, Lietuvos teisėje. Taip pat pateikiami palyginimai ir pavyzdžiai su kitomis užsienio valstybėmis. Šios temos problematika yra nagrinėjama ir analizuojant ir vertinant ginčų dėl nedidelių sumų ypatumų reglamentavimą, šio instituto nacionalinio reglamentavimo ir tarpvalstybinio europinio santykį. Taigi, atitinkamai išnagrinėjus visas ypatybes ir reguliavimo aspektus yra atskleistas instituto įgyvendinimas Lietuvos teisinėje sistemoje.

Raktiniai žodžiai: ginčai dėl nedidelių sumų, supaprastintas procesas, laisvojo proceso modelis, proceso operatyvumas, Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas

This paper analyzes the peculiarities of small claims litigation both in accordance with Article 441 of the Code of Civil Procedure and in accordance with the Regulation of the European Parliament and of the Council establishing European Small Claims Procedures in Lithuanian law. Comparisons and examples with other foreign countries are also provided. The issues of this topic are examined and analyzed and evaluated in the regulation of small claims disputes, the relationship between the national regulations of this institute and the cross-border European one. Thus, after examining all the features and regulatory aspects accordingly, the implementation of the institute in the Lithuanian legal system is revealed.

Keywords: small claims disputes, simplified procedure, free procedure model, expediency of the procedure, Regulation of the European Parliament and of the Council

TURINYS

IŽANGA	4
1. GINČŲ DĖL NEDIDELIŲ SUMŲ NAGRINĖJIMO INSTITUTAS	7
1.1. Ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo instituto kilmė	7
1.2. Ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo samprata ir reikšmė.....	9
1.3. Teisminės gynybos įgyvendinimas ginčiuose dėl nedidelių sumų.....	11
2. GINČŲ DĖL NEDIDELIŲ SUMŲ NAGRINĖJIMO PROCESAS	14
2.1. Ginčų dėl nedidelių sumų taisyklių specifika ir nukrypimas nuo bendrojo civilinio proceso dėl ginčo vertės	14
2.2. Ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo taikymo sritis	17
2.3. Teismo vaidmuo ir šalių padėtis.....	23
2.4. Ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo atirbojimas nuo įprasto civilinio proceso..	26
3. BYLŲ DĖL NEDIDELIŲ SUMŲ NAGRINĖJIMO PROCEDŪRA EUROPOS SAJUNGOJE	33
3.1. Ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo reglamentavimas	33
3.2. Europos ieškiniai dėl nedidelių sumų, kuriems taikoma procedūra.....	39
3.3. Teismo sprendimo vykdymas.....	41
IŠVADOS	44
LITERATŪROS SĄRAŠAS	46
SANTRAUKA	50
SUMMARY	51

IŽANGA

Temos aktualumas. Privatinių teisinių santykių įvairovė nustato skirtingus iš jų atsirandančių subjektinių teisių gynimo ir įgyvendinimo būdus. Šių dienų pasaulyje beveik visuotinai yra pripažinta, kad proceso teisė yra reikalinga materialiujų subjektinių teisių ne tik įgyvendinimui, bet ir apsaugai. Atsiradus tikslui teisminę gynybą nustatyti prieinamesnę, efektyvesnę ir operatyvesnę, plėtojantis civilinio proceso teisės disciplinai tam tikru laiku susiformavo supaprastinto proceso institutas. Pastaraisiais dešimtmečiais į tinkamo proceso terminą vis dažniau įtraukiamas ir operatyvaus proceso reikalavimas. Kad bylinėjimasis privalo netrukti per ilgai teigė dar senovės romėnai, jie jau tada tam tikrai būdais siekė proceso greitumo, tad ši idėja nėra nauja (Briegleb, 1859, p. 81). Tačiau tik XIX a. pabaigoje imta pripažinti, kad veiksminga ir operatyvi teisminė gynyba yra neatskirama kiekvienoje valstybėje, kuri yra teisinė ir demokratija, teisinės sistemos sudedamoji dalis. Verta paminėti, kad didelį postūmį civilinio proceso koncentruotumo idėjos raidai davė 1953 metais Europoje įsigaliojusi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – EŽTK arba Konvencija), kurios 6 straipsnis suteikia kiekvienam asmeniui teisę į jo bylos išnagrinėjimą per protingą laiką (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 1995). Teisminės gynybos sparta yra tiesiogiai susijusi su teise pasirinkti civilinių bylų nagrinėjimo būdus. Pažymėtina, kad ne visi civiliniai ginčai yra tokio pačio socialinio pobūdžio arba pasižymi vienodu reikšmingumu, spęstinų klausimų skaičiumi ir sudėtingumu, todėl galima teigti, kad nėra tikslinga ir teisinga visų rūšių byloms taikyti tą patį civilinių bylų nagrinėjimo modelį. Taigi, galimybė rinktis skirtingus civilinių bylų nagrinėjimo būdus nustato Lietuvos Respublikos civilinis proceso kodeksas (toliau – CPK) ir tai pagrįstai yra vienas iš svarbiausių būtent šio kodekso privalumų. Supaprastintas civilinių bylų nagrinėjimas kaip bendrojo bylų nagrinėjimo proceso alternatyva, turėtų padėti teisiškai, kuo operatyviau ieškovui apginti savo pažeistas subjektines teises ir teisės normų saugomus jo interesus. Būtina pabrėžti, kad supaprastinto proceso vienas iš pozityvių aspektų yra galimybė sumažinti teismų darbo krūvį sprendžiant tokios rūšies bylas. Tačiau spartinant procesą, privatinių teisinių santykių dalyvių procesinės teisės negali būti pažeistos, todėl būtina atrasti tokius supaprastinto proceso modelį, kuris suteiktų lygiateisišką ir teisingą tiek ieškovo, tiek atsakovo teisių santykį ir įgyvendintų civiliniam procesui keliamus tikslus.

Supaprastinto proceso aktualumą teisminės gynybos sistemoje pagrindžia tai, kad būtent ši institutą siekia suvienodinti Europos Sąjungos institucijos. Nors proceso teisė nenuginčijamai ir tradiciškai priskiriama prie nacionalinių sričių, Europos Komisija 2005

metais parengė Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, nustatančio Europos reikalavimų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros projektą, o 2007 metų liepos 11 dieną priėmė patį reglamentą, kuris yra tiesiogiai taikomas ir Lietuvoje. Siekis suvienodinti minėtą Europos Sąjungos valstybių institutą, rodo, kokia didelė reikšmė skiriama supaprastintam procesui, užtikrinant veiksmingą ir operatyvią teisminę gynybą.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra visapusiškai išanalizuoti civilinio proceso teisės institutą – ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo ypatumus, išnagrinėti instituto reglamentavimą ir efektyvumą, atskleisti būtent šių ginčų supaprastinto proceso taisykles. Taip pat aptarti Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros aspektus, ir reto taikymo priežastis.

Darbo uždaviniai. Magistro darbo tikslui pasiekti iškeliami toliau nurodyti uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti ir aptarti ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo institutą: nustatyti kilmę, sampratą ir reikšmę, taip pat teisminės gynybos įgyvendinimą ginčiuose dėl nedidelių sumų.
- 2) Atskleisti, ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procesą, tai yra aptarti Ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo taisykles ir nukrypimą nuo bendrojo civilinio proceso, nurodyti taikymo sritį, šalių ir teismo vaidmenį
- 3) Išanalizuoti bylų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra europos sąjungoje: nurodyti reglamentavimą, taikymą, procesinių dokumentų įteikimą ir sprendimų vykdymą.

Darbo objektas. Šio darbo objektas yra ginčų dėl nedidelių sumų institutas ir jo ypatumų analizė, vertinant tiek nacionalinės teisės aktą tiek Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą, nustatantį Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, ir jų įgyvendinimo galimybes.

Tyrimo metodai. Šio magistrinio darbo tikslams pasiekti bei užbrėžtiems uždaviniams išspręsti buvo pasirinkta naudoti toliau aptariamus tyrimo metodus:

- 1) Sisteminis metodas padėjo analizuoti ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo instituto reglamentavimą, tiek nacionalinį, tiek Europos Parlamento ir Tarybos reglameno, nustatančio Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą.

2) Istorinis metodas buvo panaudotas siekiant išanalizuoti ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo instituto kilmę, atsiradimo istoriją ir raidą.

3) Lyginamasis metodams naudojamas lyginant ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo institutą Lietuvos Respublikos teismų supaprastinto proceso kontekste reglamentuojančių įstatymų pakeitimų prielaidas, jų derinimą prie Europos Sąjungos reglamento keliamų reikalavimų.

4) Apibendrinimo metodas – metodas yra naudojamas siekiant išanalizuotai medžiagai apibendrinti bei išvadoms pateikti.

Darbo originalumas. Darbo tema Lietuvos teisės mokslų atstovų buvo nagrinėta gana seniai, todėl galima teigti, kad ginčų dėl nedidelių sumų institutas analizuojamas šiame magistriniame darbe naujai dėl pasikeitusių tiek CPK straipsnių, tiek Europos Sąjungos minėtų teisės aktų. Artimiausi darbe nagrinėjamiems klausimams buvo Vigitos Vėbraitės 2011 metais ir Rimvydo Norkaus 2006 metais parašyti straipsniai. Plačiausiai ši tema buvo analizuota Justinos Skominaitės magistriniame darbe (Skominaitė, 2006), tačiau šiame darbe buvo nagrinėjamas teismo aktyvumas ir jo diskrecijos ribos smulkiuose ginčiuose. Taigi šio darbo originalumas yra CPK 441 straipsnio išsami ypatumų analizė ir pasikeitusių nuostatų aptarimas, remiantis apkeistais teisės aktais.

Svarbiausi šaltiniai. Kadangi šiame darbe yra nagrinėjami ginčų dėl nedidelių sumų ypatumai daug dėmesio buvo skirta būtent CPK 441 straipsniui ir jo nuostatų aiškinimui. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog šį institutą taip pat reglamentuoja Europos Sąjungos teisės aktai, todėl buvo remtasi būtent ir jais. Analizuojant supaprastinto proceso taisykles didelę reikšmę darbo rengimui turėjo lietuvių autorių teisės mokslo vadovėliai tokie kaip „Civilinio proceso teisė. II tomas“, parengto Egidijaus Laužiko, Valentino Mikelėno ir Vytauto Nekrošiaus, „Supaprastintas civilinis procesas“, parašyto Rimvydo Norkaus.

1. GINČŲ DĖL NEDIDELIŲ SUMŲ NAGRINĖJIMO INSTITUTAS

1.1. Ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo instituto kilmė

Dauguma Europos valstybių yra sukūrusios supaprastintas civilinio proceso taisykles, skirtas byloms dėl smulkių turtinių ginčų nagrinėti. Taigi, tas pats pasakytina ir apie Lietuvą, kurios 2002 m. Lietuvos Respublikos CPK XXIV skyriaus vieninteliam 441 straipsnyje numatyti smulkių turtinių ginčų nagrinėjimo ypatumai. Ši smulkių ginčų nagrinėjimo procedūra Lietuvos Respublikoje beveik nepakeista buvo perimta iš Vokietijos ZPO (Vokietijos civilinio proceso kodeksas) 495a straipsnio, tai yra laisvojo proceso modelis. Galima teigti, kad smulkių ginčų nagrinėjimo ypatumai įgyvendina romėnų proceso teisės principą *minima non curat praetor* (teisėjas nesirūpina smulkmenomis) šiuolaikiniame civiliniame procese (Driukas, Valančius, 2009, p. 582).

Tačiau, norint labiau įsigilinti į ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo instituto kilmę, reikia išsiaiškinti supaprastinto proceso prigimtį apskritai, būtent tai padės suprasti, kodėl gi smulkūs ginčai priskiriami šiam procesui. Taigi, civilinio proceso teisės istorija rodo, kad siekis supaprastinti ir pagreitinti procesą, ypatingai bylinėjantis dėl ne itin didelių sumų, nėra šiuolaikinio pasaulio arba būtent pastarųjų metų naujovė. Nors dabartinės supaprastinto civilinių bylų nagrinėjimo rūšys yra gana įvairios, tačiau visų jų supaprastinimo idėja yra bendra ir turi bendras istorines ištakas (Norkus, 2007, p. 28). Pažymėtina, kad proceso supaprastinimo nagrinėjant tam tikrų kategorijų civilines bylas idėja buvo jau romėnų teisėje, o ypač intensyviai ji plėtota XII-XIII a. Italijos miestų teisėje. Pastarųjų laikų civilinis procesas, kuris grindžiamas perimtu imperijos amžiaus romėnų procesu (Engelmann et. al, 1969, p. 417), doktrinoje laikytas idealaus proceso modeliu, mokslinės abstrakcijos viršūne, kurią vargu ar įmanoma pranokti. Šis anų laikų moksliniu atžvilgiu idealus procesas pasižymėjo teisinio reglamentavimo ir techniniu išbaigtumu ir tai jį darė itin formalų ir sudėtingą. Siekis abstrakčiai moksliniu lygmeniu padaryti „tobulą procesą“, sureguliuoti visas įmanomas situacijas praktikoje suvaidino priešingą vaidmenį – bylos nagrinėtos itin lėtai ir sudėtingai (Wach, 1885, p. 40), dėl ko būtent ir atsirado proceso supaprastinimo reikalingumas (Norkus, 2007, p. 29).

Pabrėžtina, kad supaprastintas procesas romėnų privatinėje teisėje rėmėsi ne tiek ypatingomis procedūromis, skirtomis atitinkamų grupių reikalavimams nagrinėti, kiek tam tikrų rūšių ieškiniams materialiojoje teisėje ir iš tų ieškinių išplaukiančiomis įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklėmis. Pavyzdžiui, pareiškiant ieškinius dėl daiktų valdymo pažeidimo, kuris grindžiamas paskutiniu valdymo faktu, ieškovo teisė į daiktą neturėjo būti įrodinėjama, todėl tokių bylų, pasižyminčių materialiai neišsamių įrodinėjimo dalyku,

nagrinėjimas buvo suprantamas kaip sumarinis procesas. Romėnų teisėje atsiradusio supaprastinto proceso idėja plėtota ir bendriniame vokiškame procese. Šio proceso tikslas buvo kuo greičiau patenkinti ieškovo reikalavimą. Geriausias būdas tai pasiekti – apriboti atsakovo gynybos galimybes arba byloje tirtinas aplinkybes. Tačiau ribojant atsakovo gynybos priemones, buvo būtina užtikrinti, kad supaprastintas procesas būtų naudojamas patenkinti tik tokiems reikalavimams, kurių pagrindumas beveik nekelia abejonių. Vis dėlto abejonių dėl sprendimo, priimto supaprastinimo proceso tvarka nagrinėjamoje byloje, pagrindumo galėjo išlikti (dėl nesuteikiamos visos gynybos priemonės). Dėl šios priežasties toks sprendimas tebuvo laikinas ir galėjo būti panaikintas paaiškėjus kitoms aplinkybėms (Engelmann et. al., 1969, p. 582).

Trumpai pažymėti galima, kad istoriškai supaprastintas procesas plėtojasi kaip dviejų santykiškai savarankiškų rūšių procesas. Neapibrėžtas supaprastintas procesas kildinamas iš kanonų teisės ir nuo bendrojo proceso skyrėsi švelnesniais formos reikalavimais. Apibrėžtas supaprastintas procesas, kurio ištakos siekia romėnų privatinę teisę, pasižymėjo ne vien formalių taisyklių sušvelninimu, bet ir tiriamų bylos aplinkybių bei bylos medžiagos (įrodymų) ribojimu. Kartu pabrėžtina, kad abi rūšys turėjo iš esmės vieną tikslą: bylų nagrinėjimą padaryti greitesnį, o teisminę gynybą – veiksmingesnę. Todėl tiek neapibrėžtas, tiek apibrėžtas supaprastintas procesas laikytina skirtingais būdais pasiekti tą patį tikslą. Doktrina ir literatūra nenurodo, kokiam supaprastintam procesui apibrėžtam ar neapibrėžtam galėtų būti priskirti ginčus dėl nedidelių sumų, tačiau galėtų teigti, kad turi abiejų bruožų (Norkus, 2007, p. 36).

Siekiant apibrėžti supaprastinto proceso kilmę, kuo tiksliau, vertėtų koncentruotai panagrinėti ir jo raidą Lietuvoje. Taigi 1998 m. gruodžio 10 d. Lietuvos Respublikos CPK pakeitimo ir papildymo įstatymą (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, 1998), buvo sulaužyta ilgametė tarybinės ir ją iki tol iš dalies perėmusios nepriklausomos Lietuvos civilinio proceso teisės tradicija visas civilines bylas nagrinėti pagal vieną žodinį ginčo teisenos modelį (išskyrus ypatingosios teisenos procedūras). Iš tiesų tuo metu dar galiojusio CPK dvidešimtas skirsnis „Atskirų kategorijų nagrinėjimo ypatumai“, nors ir nedidelės apimties, turėjo reikšti gana didelį žingsnį į priekį diferencijuojant teisminės gynybos galimybes, tobulinant procesinį teisinį reguliavimą ir kuriant moderniai Vakarų teisės minčiai artimą CPK. Kaip ir reikėjo tikėtis, teismo įsakymo proceso institutas buvo tik pati visko pradžia būtent paprastinant civilinių bylų nagrinėjimą. Toliau įgyvendinant civilinio proceso koncentruotumo principą, į 2002 m. CPK įtraukta keletas supaprastinto civilinių bylų nagrinėjimo būdų, šalia teismo įsakymo proceso išskiriant dokumentinį procesą, daikto valdymo pažeidimų bylų ir būtent ginčų dėl

nedidelių sumų priteisimo nagrinėjimo ypatumus. Pabrėžtina, kad jau 1984 m. Europos Tarybos Ministrų komitetas rekomendacijoje Nr. R (84)5 siūlė nurodyti paprastesnę tam tikrų kategorijų civilinių bylų nagrinėjimo tvarką (Independence, impartiality and competence of judges. Achievements of the Council of Europe, 1984, p. 11). Šis siūlymas labai aiškiai išreikštas Lietuvos CPK, nes didesnė procesinių asmens teisių gynimo formų diferenciacija sudaro sąlygas į teismą besikreipiančiam subjektui pasirinkti tinkamiausią pažeistų savo teisių ar įstatymo saugomų interesų gynimo mechanizmą. Supaprastintas procesas suteikia galimybių ir teismui lanksčiau reaguoti į kiekvienos bylos ypatumus bei atsižvelgiant į įstatymo nustatytas ribas parinkti geriausiai proceso tikslus leidžiančius pasiekti jų nagrinėjimo būdus. Kita vertus, sisteminis požiūris į supaprastintą procesą turėtų padėti atsisakyti, ar įstatymų leidėjo pasirinktos supaprastinto proceso formos iš tiesų išreiškia geriausias proceso supaprastinimo galimybes, ar tokios supaprastinto proceso formos nepažeidžia pagrindinių civilinio proceso principų, koks tokių proceso formų tarpusavio santykis ir ar jos nedubliuoja viena kitos (Norkus, 2007, p. 37).

Kalbant apie supaprastinto proceso ir bendrosios ginčo teisenos santykį, tikslinga suformuluoti vieną bendrąją taisyklę. Supaprastintas procesas reiškia bendrosios ginčo teisenos taisyklių išimtį, todėl, jeigu jis neapima kokių nors klausimų, taikomos visos bendrosios ginčo teisenos nuostatos. Tokią išvadą padarė ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 1999 m. kovo 29 d. konsultacijoje, dar galiojant 1964 m. CPK patvirtindamas prokuroro teisę kreiptis į teismą dėl teismo įsakymo išdavimo ginant kito asmens interesus, nes tuo metu galiojusio CPK 20¹ skirsnis jokių išimčių šiuo klausimu nedarė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus konsultacija, 1999, p. 205). Tokia pati taisyklė galioja ir kalbant apie kitų formų supaprastintą procesą. Tačiau aišku, kad ji negali būti taikoma mechaniškai ir kiekvienu atveju būtina nustatyti ne tik tai, ar konkretų supaprastintą procesą reglamentuojančios teisės normos nustato akivaizdžiai kitoki reguliavimą, bet ir tai, ar visų bendrųjų ginčo teisenos taisyklių taikymas neprieštaraus supaprastinto proceso paskirčiai ir esmei (Norkus, 2007, p. 38).

1.2. Ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo samprata ir reikšmė

Atskleisti nedidelių ginčų sumų sampratą galima per pačio instituto turinio ypatumus, nes literatūroje nėra nurodomas tokio kaip sąvokos apibrėžimo. Taigi, bylos dėl pinigų sumų, neviršijančių dviejų tūkstančių eurų, priteisimo nagrinėjamos pagal bendrąsias ginčo teisenos taisykles, išskyrus 441 straipsnyje numatytas išimtis, vadinamos ginčiais dėl nedidelių sumų. Tai tokios kategorijos bylos, kuriose proceso paspartinimo

efekto siekiama dviem būdais: a) teismui suteikiama diskrecija pačiam nuspręsti, kokia forma ir tvarka nagrinėti bylą; b) nustatoma paprastesnė teismo sprendimo struktūra (Brazdeikis et. al, 2016, p. 77).

Visų pirma, teismas ginčus dėl nedidelių sumų gali pasirinkti nagrinėti raštu arba žodžiu. Jeigu yra bent vienos šalies prašymas, byla turi būti nagrinėjama žodžiu. Galima pažymėti, kad atlikta teisėjų apklausa rodo, kad rašytinis procesas yra pasirenkamas dažnai. Net 44,2 procentai apklaustų teisėjų nurodė, kad nedidelių sumų ginčus nagrinėja raštu. Svarbu nurodyti, kad dėl liberalesnės ginčo nagrinėjimo tvarkos teismas gali nuspręsti, kokia tvarka rengsis nagrinėti bylą ir vėliau ją nagrinės. Žinoma, fundamentalūs civilinio proceso prisiminimai, tokie kaip antai rungimosi, dispozityvumo, šalių lygiateisiškumo, sąžiningo teismo proceso, turi būti išlaikyti. Šiuo požiūriu CPK 441 straipsnyje jokių išimčių nėra numatyta. Teismas turi teisę netaikyti pasirengimo bylai nagrinėti taisyklių, kurios būdingos bendrajai ginčo teisenai, t. y. atsisakyti apsiikeitimo dubliku ir tripliku, neskirti parengiamojo posėdžio ir pan. Tai gana dažnai aptinkamas smulkių sumų ginčų nagrinėjimo bruožas. Net 26,9 proc. apklausoje dalyvavusių teisėjų pripažino, kad smulkių ginčo sumų bylose, bylos nagrinėjimo teismo posėdis skiriamas iškart po atsiliepimo į ieškinį gavimo (Brazdeikis et. al, 2016, p. 78).

Dar vienas instituto sampratą padedantis atskleisti normos turinio aspektas yra supaprastinimas, lemiantis greitesnį procesą, - paprastesnė teismo sprendimo struktūra. CPK 441 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad šios kategorijos bylos išsprendžiamos teismo sprendimais, kuriuose turi būti įžanginė ir rezoliucinė dalys, taip pat trumpai išdėstyti motyvai. Reiškia, smulkių sumų ginčo bylose atsisakoma aprašomosios teismo sprendimo dalies ir išsamaus motyvų dėstymo, kurių reikalaujama pagal bendrąsias ginčo teisenos taisykles pagal CPK 270 straipsnių. Nepaisant to, kad tam tikromis priemonėmis pagreitinti nedidelių sumų bylas yra sėkmingai naudojamosi, apie ketvirtadalį apklausoje dalyvavusių teisėjų vis dėlto pripažino, kad bylas dėl nedidelių sumų visada ar beveik visada nagrinėja bendrąja tvarka. Tokią teisę teismas taip pat turi, nes taikyti ar netaikyti nedidelių sumų bylų nagrinėjimo ypatumus – taip pat teismo laisva nuožiūra, kuria jis gali naudotis bet kuriame atitinkamos bylos etape (Nekrošius, 2002, p. 194). Tuo metu apklausoje dalyvavę teisėjai pažymi, kad tokios bylos – gana retos, dažnai jos baigiasi priimant sprendimą už akių. Atsižvelgiant į teismo įsakymų bylų populiarumą, pagrįstai galima daryti prielaidą, kad nemažai nedidelių sumų ginčų taip pat išsprendžiama teismo įsakymo tvarka (Brazdeikis et. al, 2016, p. 78).

Teorijoje ir praktikoje dėl šios kategorijos bylų problematikos didelių diskusijų nekyla. Visos šios aplinkybės leidžia teigti, kad bylų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo

tvarkos ypatumai taip pat yra viena iš pasiteisinusių priemonių yra proceso operatyvumo užtikrinimas (Brazdeikis et. al, 2016, p. 77).

Toliau bandant atskleisti šios bylų kategorijos sampratą per instituto turinį, verta paminėti praktinio taikymo galimus pokyčius, kurie buvo planuojami 2016 m. pagal Teisingumo ministerijos parengtą įgyvendinant mediacijos vystymo koncepciją ir Lietuvos Respublikos Seimui perduotą svarstyti Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą (Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo projektas, 2017) buvo numatyta, kad šios kategorijos ginčiuose nuo 2017 m. liepos 1 d. bus įvedama privalomoji ikiteisminė mediacija. Tuo metu buvo norima, kad įstatymų leidėjas nustatytų, jog taikus nedidelių sumų ginčų reguliavimas yra prioritetinis tikslas įstatymų nustatyta tvarkas sprendžiant nedidelių sumų ginčus, ir sudarytų sąlygas šiam tikslui pasiekti naudojant mediaciją. Taip siekiama plėtoti taikaus ginčų reguliavimo kultūrą ir mediaciją, užtikrinti greitesnę ir pigesnę šios kategorijos ginčų išsprendimą, kuo ankstesnėje stadijoje. Nedidelių sumų nagrinėjimo teisme praktika turėtų derėti ir nuosekliai tolesniuose konkrečių ginčų nagrinėjimo etapuose plėtoti įstatymų leidėjo iškeltus prioritetus. Liberalaus proceso modelis sudaro puikias sąlygas tai įgyvendinti. Teismas, nagrinėdamas atitinkamos kategorijos bylas, turėtų kuo anksčiau veikdamas aktyviai išsiaiškinti, ar visos galimybės sureguliuoti atitinkamą ginčą taikiai yra galutinai išsemtos ir ar šalys per laiką, praėjusį nuo taikos sutartimi nepasibaigusios mediacijos, vis dėlto nepersigalvojo, imtis kitų pastangų, kurios rezonuotų su mediacijos, metu mediatoriaus ir šalių pastangomis taikiai sureguliuoti ginčą. Liberalaus proceso atveju teismas galėtų tai įgyvendinti ne vien procesiniais dokumentais ar žodiniais posėdžiais, bet ir neformalesnėmis momentinėmis komunikacijos priemonėmis – telefonu arba elektroniniu paštu. Atitinkamas požiūris, teisėjui skiriant šiek tiek dėmesio taikiai sureguliuoti bylą, turėtų būti palaikomas ir paskesniuose nedidelių sumų ginčų nagrinėjimo etapuose. Kita vertus, privalomosios mediacijos taikymas ikiteisminiame etape turėtų sudaryti sąlygas teismui sparčiau spręsti ginčą, nebeskirti daug laiko ir pastangų teismui sutaukymui, o tiesiog atlikti nedidelius patikrinimus, ar šalių valia dėl ginčo taikaus sureguliuojimo nepasikeitė ir / ar minimalios teismo pastangos negalėtų sukelti uždelsto mediacijos efekto (Brazdeikis et. al, 2016, p. 79).

1.3. Teisminės gynybos įgyvendinimas ginčiuose dėl nedidelių sumų

Specialiųjų civilinio proceso taisyklių, skirtų smulkių turtinių ginčų, dar vadinamų ginčais dėl nedidelių sumų priteisimo, nagrinėjimui, aptarimas – tai jau antras žingsnis

analizuojant smulkių turtinių ginčų statusą civiliniame procese. Prieš pradėdant į tai gilintis pirmiau būtina atsakyti į klausimą, ar valstybė apskritai privalo suteikti asmeniui, reiškiančiam nedidelės vertės reikalavimą, teisminės gynybos galimybę. Šios pareigos buvimo konstatavimas yra esminė prielaida specialiųjų civilinio proceso taisyklių, skirtų ginčams dėl nedidelių sumų nagrinėti, įtvirtinimui (Norkus, 2007, p. 214).

Klasikinis pavyzdys, minimas šiame kontekste, yra 1990 m. Vokietijos Štutgarto miesto apylinkės teismo (vok. Amtsgericht) sprendimas, kuriame pabrėžiama, kad teismų darbas yra brangi vertybė. Todėl, teismo teigimu, adekvati reakcija į 41 pfenigo (~20 euro centų) vertės reikalavimo nevykdymą turi būti tokio reikalavimo atsisakymas (Arning, 1992, p. 53). Šiais atvejais nedidelė ieškinio suma buvo traktuojama kaip tinkamas kriterijus teisminės gynybos nesuteikimui pateisinti. Motyvuota tuo, kad norint įgyvendinti reikalavimą civilinio proceso tvarka būtinas ekonominis suinteresuotumas, kurio trūksta kilus ginčui dėl nedidelės vertės objekto (Norkus, 2007, p. 216).

Šių laikų teisininkai į ginčų dėl nedidelių sumų teisminės gynybos poreikį bando žvelgti per proceso ekonomijos principą. Svarstoma, ar siekimas kreipiantis į teismą apginti nedidelės vertės reikalavimus negalėtų būti pripažintas piktnaudžiavimu teise, jei ieškovo poreikis gauti teisminę gynybą, žvelgiant iš proceso ekonomiškumo aspektu, visiškai neatitiktų ginčo dalyko vertės. Vis dėlto piktnaudžiavimas teise gali būti pripažintas tik išimtiniais atvejais, kai, pavyzdžiui, teisė gali būti apginta ir be teismo įsikišimo, ieškovas pateikia ieškinį, norėdamas įgyvendinti neteisėtus tikslus arba kitoks procesas padėtų ieškovui greičiau ir paprasčiau pasiekti savo tikslą (Arning, 1992, p. 52).

Teisminės gynybos poreikis apibrėžia teisminės gynybos ribas. Kriterijus, pagal kurį nustatoma, ar toks poreikis yra, gali būti tik pats civilinio proceso tikslas. Jei galiojanti teisė pripažįsta esant tam tikrą materialiąją teisę, proceso teisė perima funkciją tarnauti jos gynimui. Todėl proceso teisės tikslui neprieštarauja, jei siekiamu sprendimu tikrai bus apginta subjektinė teisė ir išspręstas socialinis konfliktas. Reikia pripažinti, kad jei ieškovas siekia gauti teismo sprendimą dėl nedidelės vertės objekto, tai tokio ieškinio pateikimas atitinka jo teisminės gynybos poreikį. Su tokiu požiūriu sutinka ir kiti autoriai (Arning, 1992, p. 56). Proceso ekonomiškumo samprotavimai susiję ir su kitu klausimu: galbūt pažeista teisė vis dėlto neturi būti saugoma, nors suinteresuoto asmens pasirinktas procesas tokiais teisei ginti yra tinkamas? Galbūt remiantis proceso ekonomija teisminė gynyba gali būti nesuteikiama, pagrindžiant tai disproporcija tarp ginčo vertės ir sprendimui pasiekti būtinų sąnaudų bei iš to plaukiančiu neekonomiškumu vykdant tokią valstybinę užduotį? Juk valstybės biudžetui keliamas racionalaus lėšų panaudojimo reikalavimas. Vis dėlto tokia argumentacija yra nesuderinama su teisinės valstybės principais. Iš teisinės valstybės

principo gali būti išvedamas konstitucinis teisinis draudimas asmenims, besiginčijantiems dėl nedidelių sumų, visiškai nesuteikti teisminės gynybos. Teisminės gynybos nesuteikimas galėtų būti traktuojamas kaip prieštaraujantis Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 daliai, kurie nesieja teisės kreiptis į teismą dėl teisminės gynybos su tam tikra ginčo verte. Proceso ekonomiškumo ir teisminės gynybos prieinamumo kriterijai priskiriami skirtingoms ar netgi visiškai priešingoms interesų sritims. Negalima nustatyti, kad proceso ekonomiškumo sumetimais būtų atmestas teisminės gynybos prieinamumas, ir taip proceso ekonomiškumas taptų teisminės gynybos riba. Kokiu kitu būdu asmuo galėtų apginti savo teises dėl nedidelių sumų, jei jam nebūtų suteikta teisė į valstybės garantuojamą teisminę gynybą? Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas numato ne tik valstybinę civilinių teisių gynimą, bet išimtiniais atvejais suteikia teisę pačiam asmeniui imtis neatidėliotų veiksmų, savo jėgomis ginant savo teises (savigyna) (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Tačiau pagal CK 1.139 straipsnį nedidelių sumų išieškojimas įleistinos savignyos atvejus nepatenka (Miškinis, 2002, p. 19). Valstybė paprastai draudžia įgyvendinti savo teises patiems ir pažeistų teisių gynybą skelbia išimtinę valstybės funkcija. Valstybė, daugeliu atvejų uždraudusi savignyą, prisiima civilinių teisių gynimo monopolį, todėl negali palikti be teisminės apsaugos kokios nors vienos, kad ir labai mažareikšmės civilinių teisių santykių srities (Olzen, Kerfack, 1991, p. 133–135). Jei proceso išlaidos daug kartų viršija ginčo vertę, tai turi būti traktuojama kaip kaina už valstybės valdžios rankose sutelktą teisingumo vykdymo monopolį. Be to, nesuteikimas asmenims teisminės gynybos dėl nedidelės vertės reikalavimų sukeltų pagundą skolininkui tokių reikalavimų ar skolos likučio iki tokios vertės apskritai nepadengti. Kreditorius, nenorėdamas griebtis nelegalių priemonių skolai išieškoti, būtų priverstas su tuo susitaikyti ir atsisakyti savo teisės prievolių įvykdymui (Norkus, 2007, p. 221).

Vadinasi, visiškai teisminės gynybos nesuteikimas smulkiems turtiniams ginčams nėra pateisinamas nei teisinės apsaugos nereikalingumo argumentais, nei proceso ekonomiškumo sumetimais. Kitoks rezultatas būtų galimas tik tada, jei būtų nustatyti požymiai, iš kurių būtų aišku, kad suteikta teisminės gynybos galimybe naudojama siekiant piktnaudžiauti teise (Norkus, 2007, p. 222).

2. GINČŲ DĖL NEDIDELIŲ SUMŲ NAGRINĖJIMO PROCESAS

2.1. Ginčų dėl nedidelių sumų taisyklių specifika ir nukrypimas nuo bendrojo civilinio proceso dėl ginčo vertės

Patvirtinus valstybės pareigą suteikti teismine gynybą asmenims, besiginčijantiems dėl nedidelių sumų, kyla klausimas, ar tokie ginčai turi būti nagrinėjami pagal bendrąsias civilinio proceso taisykles, ar prasmingiau būtų įteisinti specialias taisykles, siekiant supaprastinti procesą. CPK 441 straipsnis leidžia teismui nukrypti nuo bendrųjų proceso taisyklių nagrinėjant ginčus dėl nedidelių sumų priteisimo. Tai ne vienintelės normos, darančios bendrųjų proceso taisyklių išimtis atsižvelgdamos į ginčo vertę. Pavyzdžiui, CPK 304 straipsnio 1 dalis išskiria teismo sudėties sąlygas „Kai apeliaciniu skundu ginčijama suma yra ne didesnė negu du tūkstančiai eurų, taip pat ypatingosios teisenos bylose apeliacine tvarka bylą nagrinėja vienas teisėjas, tačiau apeliacinės instancijos teismo pirmininkas arba Civilinių bylų skyriaus pirmininkas, atsižvelgdamas į bylos sudėtingumą, turi teisę bylai nagrinėti sudaryti trijų teisėjų kolegiją“.

Galima paminėti, kad pavyzdžiui, vienas iš aršiausių kritikų, nedidelių sumų ginčų proceso kitokių taisyklių buvimui, yra žymus Vokietijos teisininkas O. R. Kisselis, kuris kategoriškai prieštarauja nevienodam ginčo bylų vertinimui atsižvelgiant vien į ginčo sumos dydį. Jo argumentų esmė yra mintis, kad lygybės principas ir socialinės teisinės valstybės aksioma įsako visus teisinius ginčus nagrinėti vienodai, nepriklausomai nuo to, kokio dydžio yra ginčo suma arba koks daiktas yra ginčo dalykas (Kissel, 1981, p. 849). Pasak O. R. Kisselio, valstybė privalo, neatsižvelgdama į tokias aplinkybes, užtikrinti kiekvieno suinteresuoto piliečio teisių gynybą ir rūpintis jų įgyvendinimu. Negalima, kad vieno asmens kaip reikšmingas suvokiamas teisinis ginčas būtų priskirtas nedidelės vertės ginčui ir traktuojamas ne taip rimtai, kaip kito asmens didesnės ekonominės vertės ginčas (Kissel, 1991, p. 945-952). Reikia pažymėti, kad teisinis tikrumas ir teisingumas yra principai, kurie negali būti suskirstyti į skaitmeninę išraišką arba ginčijamos teisės rūšį. Teisinė tvarka negali teikti teisinės valstybės garantijų ginčams, kurių vertė nesiekia tam tikro finansinio lygio, mažesne apimtimi nei ginčams, kurių vertė viršija tokią sumą. Būtent tokias pat idėjas ir argumentus O. R. Kisselis išsakė ir prieštaraudamas, bet kokiam proceso supaprastinimui nagrinėjant ginčus dėl nedidelių sumų. Žymaus teisininko nuomone, Vokietijos CPK straipsnis, kuris nurodo supaprastinto nagrinėjimo taisykles, kurių taikymas priklauso nuo ekonominės ginčo vertės turi būti panaikintas. Ypatingai O. R. Kisselis ir kritikuoja tai, kad remiantis tik pinigine ginčo išraiška yra neatsižvelgiama į faktinį ar teisinį nagrinėjamo ginčo sudėtingumą. Piniginė išraiška taip pat neatspindi to, kokią asmeninę, o gal ir ekonominę reikšmę turi šis ginčas vienai iš proceso šalių. Šio

teisininko manymu, teisėjas neturi turėti teisės supaprastinti proceso, jei ginčo suma yra nedidelė. Kitokia situacija susiklostytų, jei proceso supaprastinimo prašytų būtent pačios proceso šalys. Taigi iš esmės O. R. Kisselis prieštarauja ne proceso supaprastinimui, bet tik imperatyviajai tokio proceso taikymo formai. Jo nuomone, spręsti dėl šio klausimo turi būti palikta šalių nuožiūrai dispozicijai (Kissel, 1981, p. 849). Šiai minčiai pritaria ir L. Rosenbergas, pasak kurio, palikus specialiųjų taisyklių taikymą teisėjų savivalei, būtų panaikinamos tinkamo proceso teisinės garantijos (Rosenberg, 1986, p. 476). A. Schoenke nuomone, bendrųjų proceso taisyklių išimčių darymas sukelia įspūdį, kad ginčai dėl nedidelės vertės objektų yra laikomi mažiau svarbiais. Tokie nagrinėjimo ypatumai turi būti kvalifikuojami kaip procesas be formalumų esant labai sumažintoms teisinėms garantijoms (Schonke, 1969, p. 368).

Vis dėlto galima pateikti nemažai argumentų dėl proceso supaprastinimo nagrinėjant bylas dėl nedidelių sumų. Valstybės teisinė tvarka negali gyvuoti atskirai nuo socialinio gyvenimo, socialinės realybės, todėl reikia atsižvelgti ir į sprendimo priėmimo socialines pasekmes, ne tik į jo reikšmę bylos šalims. Galimybė supaprastinti procesą bylose dėl nedidelių sumų turi būti vertinama kaip teisės garantijų teikimas pagal socialinį ginčo reikšmingumą ir todėl suderinama su teisės ir teisingumo idėjomis. Teisėjo teisę pasirinkti, taikyti ar ne sumarinio proceso taisyklės bylose dėl nedidelių sumų, pritaria ir dėl to, kad teisėjas tik tokiu atveju nukryps nuo įprastų taisyklių, kai manys, kad konkrečiu atveju tai būtina. Šitaip teisėjas gali pritaikyti procesą prie konkretaus atvejo. Be to, įprastas procesas byloms dėl smulkių turtinių ginčų nagrinėti yra nepakankamai lankstus ir neekonomiškas (Arning, 1992, p. 78), todėl ir pačių proceso dalyvių išlaidos nagrinėjant bylą teisme gali tapti neproporcingos ginčo vertei. Taigi draudimo ginčiuose dėl nedidelių sumų visiškai nesuteikti teisminės gynybos negalima interpretuoti per plaučiai ir vadovaujantis šiuo principu drausti bet kokią procesinę diferenciaciją atsižvelgiant į ginčo objekto reikšmę ar proceso vertę. Būtina pabrėžti, kad iš teisinės valstybės principo išvedamas konstitucinis draudimas esant ginčams dėl nedidelių sumų visiškai nesuteikti teisminės gynybos. Konstitucija įtvirtina minimalius teisminės gynybos reikalavimus, tačiau iš šių reikalavimų negalima daryti išvados, kad draudžiama diferencijuoti ginčo nagrinėjimo tvarką pagal ginčo sumą. Proceso reikšmė ginčo šalims yra tinkamas diferenciacijos kriterijus, nes galima daryti prielaidą, kad ne visi teisiniai ginčai yra vienodai svarbūs suinteresuotiems asmenims. Kadangi nei proceso objektas, nei ginčo vertė nėra atsitiktiniai ar savavališkai nustatyti kriterijai, ir jie taikomi neatsižvelgiant į tai, koks asmuo kreipėsi su ieškiniu dėl nedidelės sumos priteisimo, lygybės principo tokia diferenciacija nepažeidžia (Norkus, 2007, p. 224).

Negalima pritarti ir teiginiui, kad suteikus teismui savo nuožiūra supaprastinti procesą, būtų atverta galimybė teisėjams savivaliauti. Savaiame supaprastintas procesas nevyksta teisės sistemoje be jokių taisyklių, nes esminės procesinės garantijos turi būti išlaikytos ir būtent tokiame procese. Taip pat svarbu tai, kad kalbant apie specialiąsias proceso taisykles visai neturima galvoje, kad yra sukurtos kokios nors naujos ypatingos smulkių turtinių ginčų nagrinėjimo taisyklės. Proceso specifiškumas pasireiškia tuo, kad teisėjas turi teisę netaikyti tų bendrųjų civilinio proceso taisyklių, kurios, jo manymu, jo manymu, konkrečiu atveju yra netikslingos (Norkus, 2007, p. 225).

Kalbant apie taisyklių ypatumus, tai kaip ne kartą minėtą, CPK 441 straipsnyje numatytas proceso supaprastinimo galimybių taikymas nepriklauso nuo šalių valios. Jas teismas taiko ex officio, pats spręsdamas, kurių civilinio proceso nuostatų būtina laikytis, o kurias taikyti konkrečiu atveju būtų netikslinga. Taigi Lietuvoje pasirinktas privalomas ginčų dėl nedidelių sumų priteisimo nagrinėjimo ypatumų taikymo modelis, kurio taikymas nepriklauso nuo šalių valios. Galima pažymėti, kad toks modelis egzistuoja ir Vokietijoje, Anglijoje ir Velse, Škotijoje, Ispanijoje, Švedijoje (Green paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation, 2002). Europos šalyse diskutuojama ir apie kito, vadinamojo fakultatyviojo, modelio pranašumas ir trūkumus. Fakultatyvusis modelis yra įtvirtintas Prancūzijos ir Airijos civiliniame procese. Šio modelio šalininkai pritaria tam, kad nuožiūros teisė pasirinkti supaprastintą bylą dėl nedidelių sumų nagrinėjimui turi priklausyti ne teismui, o šalims. Šalių reikalavimas taikyti supaprastintas ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo taisykles yra privalomas teismui. Tačiau net ir pasirinkus fakultatyvųjį šio supaprastinto proceso modelį, reiktų nuspręsti, kas turi teisę tarti galutinį žodį dėl to, ar šalių ginčas turi būti nagrinėjamas supaprastinto proceso tvarka. Remiantis šalių procesinio lygiateisiškumo principu, ieškovui turėtų būti suteikta teisė inicijuoti supaprastinto proceso taikymą, o atsakovui – teisė tam prieštarauti. Tai reiškia, kad tokia procesinė tvarka nedidelės vertės ginčui nagrinėti galėtų būti taikoma tik abiejų proceso šalių sutikimu (Green paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation, 2002). Kadangi proceso šalys dažniausiai siekia patenkinti priešingus interesus, fakultatyvinio modelio šalininkų argumentams galima pateikti kontrargumentą, kad suteikus teisę šalims spręsti dėl ginčo nagrinėjimo supaprastinta tvarka, atsakovas dažniausiai tam imtų prieštarauti, galbūt norėdamas užvilinti procesą, ir taip daugeliu atvejų šio supaprastinto proceso nuostatos nebektų prasmės. Todėl reiktų pritarti Lietuvos įstatymų leidėjų pasirinkimui nesuteikti nuožiūros teisės šalims, taip išvengiant supaprastinto proceso nuostatų veiksmingumo sumažinimo (Norkus, 2007, p. 226).

2.2. Ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo taikymo sritis

Galima pradėti nuo to, kad taikymo srities problematika gali būti skirstoma į dvi nagrinėjamų klausimų grupes: a) pirmoji yra susijusi su ginčų, kuriems turi būti taikomos supaprastintos proceso normos, rūšimi ir b) antroji – su ginčo turtinės vertės išraiška. Taigi tokį skirstymą galima pavadinti ginčo rūšies ir vertės kriterijais (Norkus, 2007, p. 228).

Sprendžiant iš CPK 441 straipsnio pavadinimo, būtų galima teigti, kad ginčų dėl nedidelių sumų priteisimo ypatumais gali būti taikomi tik nagrinėjant ginčus dėl nedidelių piniginių reikalavimų. Tai patvirtina ir šio straipsnio 1 dalis, kurioje sakoma, kad „bylos dėl pinigų sumų, neviršijančių dviejų tūkstančių eurų, priteisimo nagrinėjamos pagal bendrąsias ginčo teisenos taisykles, išskyrus šiame straipsnyje numatytas išimtis“. Tačiau CPK 441 straipsnio 2 dalyje vartojama jau kitokia, platesnio turinio formuluotė: „Jeigu ieškinio suma neviršija šio straipsnio 1 dalyje nustatytos sumos, bylą nagrinėjantis teismas turi teisę pats nuspręsti, kokia forma ir tvarka nagrinėti bylą“. CPK 85 straipsnyje, apibrėžiančiame, koku būdu nustatoma ieškinio suma, ieškinio sumos sąvoka vartojama tiek kalbant apie piniginius, tiek apie nepiniginius turtinio pobūdžio reikalavimus. Remiantis šia formuluote, būtų galima teigti, kad ji suponuoja galimybę taikyti supaprastinto proceso taisykles ginčams ne tik dėl piniginių, bet ir kitokio pobūdžio nedidelės turtinės vertės reikalavimų nagrinėti (Norkus, 2007, p. 228).

Europos Bendrijų Komisijos Žaliojoje knygoje dėl Europos teismo įsakymo proceso ir priemonių, skirtų supaprastinti ir pagreitinti smulkių turtinių ginčų nagrinėjimą, buvo teigiama, kad daugumoje Europos Sąjungos valstybių narių specialiosios nedidelės vertės ginčų nagrinėjimo taisyklės taikomos ne tik piniginiams reikalavimams. Teigiama, kad nėra pagrindo atsisakyti suteikti suminio proceso teikiamus pranašumus nagrinėjant kitus, ne piniginius, nedidelės turtinės vertės ginčus (Green paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation, 2002). Pavyzdžiui, Vokietijoje supaprastinto proceso taikymas nagrinėjant nedidelės vertės ginčus nėra apribotas piniginių reikalavimų kriterijumi. Supaprastinto proceso nuostatos gali būti taikomos nagrinėjant visus ginčus, patenkančius į bendrųjų teismų kompetenciją (Bergerfurth, 1991, p. 961). Taip pat, galima paminėti, kad Airijoje supaprastinto proceso taisyklės gali būti taikomos nagrinėjant ginčus dėl nedidelės vertės nekokybiškų prekių, netinkamai atliktų darbų, pažeistų daiktų ar atsisakymo grąžinti nuomos užstatą (Green paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation, 2002).

Taigi, galima teigti, kad aptariamam supaprastintam procesui siekiama užkirsti kelią ilgiems ir daug kainuojantiems procesams nagrinėjant nedidelės turinės vertės ginčus. Todėl, būtų netikslinga ir sunkiai pagrindžiama suteikti galimybę nagrinėti supaprastinto proceso tvarka bylą dėl 100 eurų vertės reikalavimo, bet nesuteikti šios galimybės nagrinėjant bylą dėl reikalavimo grąžinti 100 eurų sumos seną televizorių. Pagrindinis argumentas prieš supaprastinto proceso taisyklių tvarkymą ne tik ginčams, kylantiems dėl piniginių reikalavimų, nagrinėti yra tai, kad iškyla papildomas sunkumas nustatyti, kokią vertę turi tam tikras nepiniginis reikalavimas (Über die Aussichten auf eine Angleichung des Zivilprozessrechts in der Europäischen Union, 2003). Toks nustatymas gali būti susijęs su papildomomis išlaidomis, kurių kaip tik siekiama išvengti taikant supaprastinto proceso nuostatas. Ši problema tikrai gali kilti, tačiau tik tose šalyse, kur nustatyta, kad supaprastintas procesas turi būti taikomas privalomai, nesuteikiant teismui teisės spręsti dėl jo taikymo būtinumo, ir kur priskiriant ginčą prie nedidelių ginčų kategorijos griežtai remiamasi vien kiekybiniu kriterijumi. Be to, pagal CPK 135 straipsnio 1 dalies 1 punktą kiekviename turinio pobūdžio ieškinyje turi būti nurodoma ieškinio suma, kuri bylose dėl turto išreikalavimo nustatoma pagal išreikalaujamo turto rinkos vertę kaip nurodoma CPK 85 straipsnio 1 dalies 2 punktą (Norkus, 2007, p. 229).

Minėta, kad pagal CPK 441 straipsnį teisėjas savo nuožiūra sprendžia, ar nagrinėti bylą supaprastinto proceso tvarka, ir turi galimybę esant bet kuriai ginčo nagrinėjimo stadijai grįžti prie bylos nagrinėjimo įprasta ginčo teise. Todėl tiksli nepiniginio reikalavimo vertės nustatymo problema pasirinktame reglamentavimo modelyje nėra itin aktuali. Skirtingai nuo rungimosi proceso, kuriuo siekiama paspartinti reikalavimų, kurių atsakovas neginčija, patenkinamą, ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo ypatumai numatyti reikalavimams, kurių teisėtumą atsakovas ginčija. Nepiniginių reikalavimų atveju reikalavimo vertę nurodo, ieškovas. Jei atsakovas pareiškia pagrįstą abejonių dėl reikalavimo vertės, nėra jokių kliūčių nagrinėti bylą pagal įprasto proceso taisykles, nes šiame procese visada dalyvauja teisėjas, kuris kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia, vėliau nagrinėti bylą supaprastinto proceso tvarka ar būtina grįžti prie įprastų taisyklių. Todėl kilus pagrįstų abejonių dėl to, kad nagrinėjamo nepiniginio ginčo vertė galbūt viršija nustatytą dviejų tūkstančių eurų sumą, pavyzdžiui, kai atsakovas teigia, jog reikalavimo vertė didesnė, teisėjas turėtų spręsti bylos nagrinėjimą įprasto civilinio proceso tvarka, lygiai taip pat kaip jis turėtų atsisakyti taikyti supaprastinto proceso taisykles nustatęs, kad dėl ginčo sudėtingumo ar kitų aplinkybių tikslingiau nagrinėti bylą laikantis visų bendrųjų civilinio proceso nuostatų. Iš tiesų tam teisėjams ir yra suteikta nuožiūros teisė, kad jie, atsižvelgdami į kiekvieno konkretaus atvejo specifiką, galėtų spręsti, tikslinga ar ne taikyti

supaprastinto proceso taisyklės. Nesuteikti supaprastinto proceso nustatytų privalomų ginčams dėl nepiniginių reikalavimų nagrinėti remiantis vien hipotetine galimybe, kad tam tikrais pavieniais atvejais gali kilti sunkumų nustatant tikslią nepiniginio reikalavimo vertę, būtų netikslinga (Norkus, 2007, p. 230).

Taigi nepaisant CPK 441 straipsnio 1 dalies lingvistinės išraiškos ir atsižvelgiant į tam tikrą šio straipsnio 1, 2 dalyse vartojamų sąvokų prieštarą, galima teigti, kad supaprastinto proceso taisyklės galėtų būti taikomos ir ginčams dėl nedidelių nepiniginių reikalavimų. Atsižvelgiant į šio supaprastinto proceso prasmę ir tikslus, būtų netikslinga ir nepateisinama apriboti jo taikymo sritį vien ginčų dėl piniginių reikalavimų nagrinėjimu. Be to, kaip jau ne kartą minėta, Lietuvos CPK supaprastinto proceso nedidelės vertės ginčams nagrinėti reglamentavimas beveik pažodžiui perimtas iš Vokietijos 495a straipsnio, kurio taikymas neapribotas vien ginčais dėl nedidelių piniginių reikalavimų. Neriboti šio supaprastinto proceso taikymo vien piniginio pobūdžio reikalavimais buvo siūloma ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, nustatančio Europos reikalavimų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą projekte dar 2005 metais (Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, nustatančio Europos reikalavimų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, projektas, 2005). Galima pažymėti, kad oficialus lietuviškas šio reglamento projekto pavadinimas nėra visiškai tikslus, neatitinka kitoms Europos Sąjungos valstybių narių kalbomis vartojamų terminų ir šiek tiek iškreipia Reglamento prasmę. Lietuviškas tekstas „Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, nustatantis Europos reikalavimų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą“ irgi suponuoja, kad Reglamento projekte apimamas tik ginčų dėl nedidelės vertės piniginių reikalavimų nagrinėjimą. Prie tokios formuluotės greičiausiai prisidėjo Lietuvos CPK XXIV skyriaus pavadinimas „Ginčų dėl nedidelių sumų priteisimo nagrinėjimo ypatumai“. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad angliškas – „Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a European Small Claims Procedure“, vokiškas – „Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates zur Einführung eines europäischen Verfahrens für geringfügige Forderungen“ ir prancūziškas „Règlement du Parlement Européen et du Conseil instituant une procédure européenne pour les demandes de faible importance“, taigi tekstai neapriboja šio proceso taikymo vien piniginio pobūdžio reikalavimais, tačiau orientuoja apskritai į nedidelę reikalavimo turtinę vertę ir paties proceso reikšmę šalims. Be to, Reglamento projekto 2 straipsnio 1 dalis aiškiai leidžia taikyti jį civilinėse ir komercinėse bylose pareiškiant tiek piniginio, tiek nepiniginio pobūdžio reikalavimus (Norkus, 2007, p. 231).

Atsižvelgiant į nedidelės vertės bylų nagrinėjimo ypatumus, kyla ir kitas klausimas – ar tam tikrų specifinių rūšių ginčai, tokie kaip šeimos, darbo, turėtų patekti į CPK 441 straipsnio taikymo sritį? Europos Bendrijų Komisijos Žaliojoje knygoje dėl nedidelių sumų nagrinėjimą, skirtą supaprastinti ir pagreitinti ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimą, sakoma, kad kai kurios valstybės narės yra numačiusios ribojimus taikyti šį supaprastintą procesą tam tikrų rūšių ginčams. Galima pateikti pavyzdį, Airijoje ir Švedijoje supaprastinto proceso nedidelės vertės ginčams nagrinėti tvarka negali būti nagrinėjamos šeimos bylos, Anglijoje supaprastinto proceso tvarka netaikoma byloms dėl išskeldinimo iš gyvenamųjų patalpų. Vokietijoje iš esmės nėra ribojimų taikyti supaprastintą procesą vertės ginčams nagrinėti. Tačiau pažymėtina, kad šioje valstybėje supaprastintas procesas gali būti taikomas tik nagrinėjant nedidelės vertės ginčus, patenkančius į bendrųjų teismų kompetenciją, o bendrųjų teismų kompetencijai nepriskiriami darbo ginčai. Europos Sąjungos Parlamento Teisės ir Vidaus rinkos komitetas pranešime apie civilinio proceso vienodinimo Europos Sąjungoje perspektyvas pabrėžė, kad supaprastintas procesas pagal savo prasmę turi apsiriboti nedidelės ekonominės ar kitokios reikšmės ginčais t. y. iš esmės proceso supaprastinimas gali būti taikomas pateisinamai tik tokių ginčų atveju. Šeimos bylos suinteresuotiems asmenims dažniausiai turi didelę reikšmę, taip pat pasižymi didesniu viešuoju interesu. Reikalavimai šeimos bylose dažnai yra susiję su tęstiniais santykiais, trunkančiais ilgai, ir yra orientuoti į ilgalaikį periodinį vykdymą. Įkainoti tokius reikalavimus procese yra sudėtinga. Todėl iš esmės šeimos bylas yra netinkama nagrinėti pagal supaprastinto proceso tvarką, skirta nedidelės vertės ginčams nagrinėti. Taip pat galima paminėti, kad tuometiniame Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, nustatančio Europos reikalavimų, be būtent socialinės apsaugos, muitų ir kitų sričių, netaikyti byloms dėl turtinių teisių, atsirandančių iš santuokinių ryšių, testamentų ir paveldėjimo, ir byloms kylančioms iš darbo teisinių santykių (Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, nustatančio Europos reikalavimų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros projektas, 2005). Vis dėlto, galima teigti, kad tuometinio projekto užmojis, kad reikia kategoriškai ir absoliučiai drausti taikyti aptariamo supaprastinto proceso nuostatas šeimos bylose ir darbo ginčams nagrinėti nėra būtinas. Ne visi šeimos ir darbo ginčai yra tokie komplikuoti ir turi ypatingą reikšmę proceso šalims. Teisėjas, naudodamasis savo nuožiūros teise, konkrečiu atveju turėtų pats spręsti, ar nėra tikslingiau taikyti, kai kurias supaprastinto proceso dėl nedidelės vertės ginčų nuostatas. Tačiau, svarbus aspektas, kadangi Lietuvos CPK šeimos ir darbo byloms nustatyta speciali nagrinėjimo tvarka t. y. XIX skyriaus „Šeimos bylų nagrinėjimo ypatumai“ ir XX skyriaus „Darbo bylų nagrinėjimo ypatumai“, ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo ypatumai turi būti taikomi

nepažeidžiant nuostatų, reglamentuojančių atitinkamai darbo ir šeimos teisinių santykių bylų nagrinėjimo ypatumus (Norkus, 2007, p. 231).

Toliau galima analizuoti ginčo turtinės vertės kriterijų – kadangi ginčai dėl nedidelių sumų, arba, kitaip tariant, smulkūs turtiniai ginčai, yra pagal kiekybinį aspektą apibrėžta sąvoka, būtina, remiantis turtine ginčo verte, nustatyti konkrečią aukščiausią ribą, nurodančią supaprastinto proceso smulkiems turtiniams ginčams nagrinėti taikymo sritį. Ginčai, kurių turtinė vertė neviršytų šios ribos, būtų priskirti prie smulkių turtinių ginčų kategorijos. Įstatymų leidėjas, nustatydamas turtinės vertės kriterijų, kuriuo remiantis ginčas priskiriamas prie smulkių turtinių ginčų kategorijos, atsižvelgia tiek į socialinius, ekonominius, tiek į politinius argumentus. Kadangi tokie subjektyvūs veiksniai laikui bėgant keičiasi, riba, skirianti smulkius turtinius ginčus nuo įprastų, nėra nekintama (Kunze, 1995, p. 7). Net nuo Reglamento projekto pradžios buvo pastebima tendencija, kad pamažu šios ribos pinigine išraiška darosi vis didesnė, t. y. sudaromos sąlygos vis daugiau ir didesnės vertės ginčų priskirti prie smulkių turtinių ginčų kategorijos. Nustatant šią ribą, visuomet tenka ieškoti kompromiso. Viena vertus, ji neturi būti per žema, kad būtų užtikrinta pakankama šio supaprastinto proceso taikymo sritis ir šis procesas neprarastų praktinės reikšmės. Kita vertus, per aukšta skiriamoji riba sukeltų daug kitokių problemų. Proceso taisyklių supaprastinimas pateisinamas tik kai yra akivaizdus ginčo vertės ir proceso išlaidų neatitikimas. Nustatyta per aukšta skiriamoji riba taptų kliūtimi esminių supaprastintų taisyklių įvedimui pateisinti ir siekiamam tikslui pagrįsti. Dar 2002 metais Europos Bendrijų Komisijos Žaliojoje knygoje dėl Europos teismo įsakymo proceso ir priemonių, skirtų supaprastinti ir pagreitinti smulkių turtinių ginčų nagrinėjimą, buvo teigiama, kad priimtiniu kompromisu turėtų būti laikoma suma nuo 1000 iki 2000 eurų (Green paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation, 2002). Taip pat galima paminėti, kad irgi 2002 metais Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, nustatančio Europos reikalavimų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, projekte 2 straipsnyje jau buvo siūloma taikyti šį reglamentą, kai bendra turtinio reikalavimo vertė neviršija 2000 eurų. Dabar šis reglamentas taikomas byloms, neatsižvelgiant į teismo pobūdį, kai ieškinio suma, neskaičiuojant palūkanų, išlaidų ir sąnaudų, neviršija 5 000 EUR tuo metu, kai jurisdikciją turintis teismas gauna ieškinio formą (Norkus, 2007, p. 233).

Esminė Lietuvos CPK 441 straipsnio taikymo prielaida, kad ginčo suma nebūtų didesnė negu 2000 eurų. Sprendžiant, ar ši sąlyga įvykdyta, turi būti atsižvelgiama į ginčo vertę pareiškiant ieškinį. Tokia išvada daroma remiantis CPK 135 straipsnio 1 dalimi 1 punktu, kurioje sakoma, kad jeigu ieškinys turi būti nurodoma teismui pateikiamame

ieškinyje. Galima prisiminti, kad dar iki 2011 metų CPK 441 straipsnio 1 dalyje ginčo suma buvo nurodyta neviršijanti 1000 litų. Tuo metu CPK nustatyta 1000 litų riba nesiekė Europos Bendrijų Komisijos Žaliojoje knygoje dėl Europos teismo įsakymo proceso ir priemonių, skirtų supaprastinti ir pagreitinti smulkių turtinių ginčų nagrinėjimą rekomenduojamo, tuo metu esančio nuo 1000 iki 2000 eurų, atribojimo kriterijaus, tačiau atsižvelgiant į pragyvenimo lygio skirtumus Lietuvoje ir senosiose Europos Sąjungos valstybėse narėse žemesnės ribos nustatymas Lietuvoje yra visiškai teisingas ir priimtinas. Jeigu Europos Parlamentas ir Taryba pritartų Reglamento, nustatančio Europos reikalavimų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, projekte nurodytam tuometiniui siūlymui taikyti šią procedūrą reikalavimams iki 2000 eurų nagrinėti, į šias ribas būtų patekę didelė dalis Lietuvos teismuose nagrinėjamų bylų. Akivaizdu, kad tokiu būdu proceso supaprastinimo mūsų šalyje nebebūtų galima pagrįsti nedideliu ginčo reikšmingumu jo šalims ir visuomenei. Analogiška situacija yra ir šiuo metu, dėl tokių pačių ekonominių rodiklių skirtumo Lietuvos CPK riba yra nurodyta mažesnė 2000 eurų, o Europos Reglamente 5000 eurų. Galima pažymėti, kad Reglamento suma pakilo irgi dėl augančios ekonomikos ir socialinių aspektų (Norkus, 2007, p. 234).

Vokietijos teisės mokslininkas J. Henrichsas kritikuoja ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo ypatumų taikymo siejimą su ginčo turtinės vertės kriterijumi. Jis pabrėžia, kad smulkūs turtiniai ginčai nėra nei teisiškai, nei faktiškai mažiau sudėtingi nei ginčai dėl didelių sumų. Būtent dėl tos priežasties, kad ta pati suma skirtingų socialinių padėčių piliečiams turi skirtingą reikšmę. Pavyzdžiui, socialią paramą gaunančiam asmeniui 600 eurų yra daug reikšmingesni nei pramonės koncernui šimtai tūkstančių eurų (Henrichs, 1991, p. 285). Vis dėlto aplinkybė, kad konkrečiu atveju ir didesnės sumos praradimas gali būti labai svarbus pavieniems asmenims, nekeičia to, kad iš esmės diferenciacija remiantis turtine ginčo verte yra pateisinama. Be to, svarbu paminėti, kad CPK 441 straipsnis nustato teisę, o ne pareigą nagrinėti bylą taikant CPK 441 straipsnio taisykles. Todėl sudėtingą bylą teisėjas gali nagrinėti pagal bendrąsias civilinio proceso taisykles, net jei ginčas pagal turtinę vertę atitinka smulkaus turtinio ginčo kriterijų. Remiantis tuo, kad CPK nustatyta teisėjo nuožiūros teisė spręsti dėl CPK 441 straipsnio taikymo, galima teigti, kad ginčo turtinės vertės kriterijus yra ne vienintelis, taikomas sprendžiant, nagrinėti bylą įprasta ginčo teiseną ar pagal supaprastinto proceso smulkiems turtiniams ginčams nagrinėti taisykles. Dviejų tūkstančių eurų suma rodo tik didžiausią piniginę sumą, kurią peržengus CPK 441 straipsnio taisyklės nebegali būti taikomos. Jei ginčo vertė nesiekia šios ribos, tai sprendžiamas, ar taikyti šio supaprastinto proceso taisykles, teisėjas remiasi ne tik ginčo turtinės vertės kriterijumi, bet įvertina ir kitas su byla susijusias aplinkybes, t. y. bylos

sudėtingumą, proceso šalių suinteresuotumą byla ir kita. Ginčo turtinės vertės kriterijus turėtų būti suvokiamas kaip aiškiausias rodiklis, nurodantis teisėjui, kad yra galimybė ir tinkamumas tikslingai bylą nagrinėti supaprastinto proceso tvarka. Imperatyvus konkrečios sumos nustatymas CPK 441 straipsnyje, o ne pasirinkimas konkrečiu atveju teisėjui spręsti, koks ginčas laikomas nedidelės vertės, gali būti vertinimo ribas. Taigi, galima daryti išvada, jog CPK 441 straipsnyje nustatyta ieškinio suma yra esminis požymis, kuriuo kuriuo remiantis nurodoma, ar ginčas gali būti apibūdinamas kaip smulkus. Nedidelė turtinė ginčo be pagrindo kritikuojama kaip įpareigojantis ar net vienintelis kriterijus nagrinėjant bylą taikyti CPK 441 straipsnio taisykles, nes, taikyti tokio supaprastinto proceso taisykles ar jų netaikyti nustačius esant šį požymį, sprendžia teisėjas savo nuožiūra įvertinęs visas reikšmingas aplinkybes (Norkus, 2007, p. 235).

Verta pažymėti, kad CPK nedetalizuoja atvejų, kaip reiktų elgtis, jei ginčo vertė proceso metu pasikeistų. Galima daryti prielaidą, kad vėlesni vertės pakitimai neviršijant CPK 441 straipsnyje nustatytos ieškinio sumos neužkerta kelio taikyti CPK 441 straipsnio taisykles. Tačiau, jeigu ieškinio dalykas keičiamas ar papildomas taip, kad ieškinio suma tampa didesnė nei nurodyta straipsnyje, arba pareiškiamas didesnės nei dviejų tūkstančių eurų vertės priešinis ieškinys, ginčas turėtų būti toliau nagrinėjamas pagal bendrąsias civilinio proceso taisykles. Procesiniai veiksmai, kuriuos teisėjas atliko taikydamas CPK 441 straipsnio taisykles, šiuo atveju turėtų būti vertinami kaip atlikti tinkamai, tačiau kadangi padidėtų ginčo vertė, teisėjas galėtų taikyti bendrąsias ginčo teisenos taisykles visa apimtimi. Pavyzdžiui, jei liudytojas buvo pateikęs tik rašytinius parodymus, tai, padidėjus ginčo vertei, teisėjas gali papildomai išsikviesti liudytoją ir apklausti jį teismo posėdyje. Jei ginčo vertė proceso metu sumažėja, tai, atsižvelgianti į CPK 441 straipsnio esmę ir tikslą, nežvelgiama jokių kliūčių pereiti prie ginčonagrinėjimo CPK 441 straipsnio tvarka (Norkus, 2007, p. 236).

2.3. Teismo vaidmuo ir šalių padėtis

Ginčiuose dėl nedidelių sumų priteisimo, teismas savo nuožiūra gali naudotis renkantis kokia forma ir kokia tvarka bus nagrinėjama byla. Teismo nuožiūra būna nustatoma sprendžiant įvairias problemas, pavyzdžiui, CPK 441 straipsnyje įtvirtinta norma siekiama pagreitinti ir supaprastinti procesą. Bylą nagrinėjantis teismas privalo rūpintis kaip galima išsamesniu ir greitu bylos nagrinėjimu, t.y. siekti, kad būtų įgyvendinti proceso koncentruotumo ir kooperacijos principai (Nekrošius, 1999, p. 46). Teismo ir šalių bendradarbiavimo pareiga, kai teismas esant reikalui, o šaliai pasirūpinti atstovavimu, nurodo aplinkybes, kurios papildomai turi būti įrodytos, teikia klausimus ir pan., o šalys,

atsižvelgdamos į teismo pastabas, rūpinasi tinkamai ir sąžiningai atlikti savo procesines pareigas. Įgyvendinant tokį bendradarbiavimą, tampa įmanomos aktyvaus teisėjo civiliniame procese vaidmuo (Skominaitė, 2006, p. 19-21).

Kiekvienas ginčas ar iškilusi problema turi savo sprendimą. Jeigu ginčas kyla dėl nedidelės sumos, tai nereiškia, kad byla bus paprastai ir lengvai išsprendžiama. Ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo atveju teismas, sprenddamas ginčą ar nagrinėdamas bylą gali taikyti savo diskreciją. Teismo nuožiūra turi siauresnes ar platesnes ribas. Teismas turi teisę pats nuspręsti kokia forma ir tvarka bus nagrinėjama byla, tačiau šią teismo diskrecijos teisę riboja CPK 441 straipsnyje 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad „byla nagrinėjama žodinio proceso tvarka, jeigu dėl to yra bent vienos šalies prašymas (Lietuvos Respublikos Civilinio Proceso Kodeksas, 2002). Prašymą dėl žodinio bylos nagrinėjimo gali pareikšti bet kuri šalis – tiek ieškovas, tiek atsakovas. Norma „bent vienos šalies prašymas“ reiškia, kad prašymą dėl bylos nagrinėjimo žodinio proceso tvarka gali pareikšti abi šalys nepriklausomai viena nuo kitos (Skominaitė, 2006, p. 24).

Ginčų dėl nedidelių sumų procese, kaip jau buvo minėta anksčiau, vadovaujantis CPK 441 straipsniu, yra nustatyta teismo diskrecijos teisė. Pastarajame straipsnyje numatytas proceso supaprastinimo galimybių taikymas nepriklauso nuo šali valios. Jas teismas taiko *ex officio*, pats sprenddamas, kurių civilinio proceso nuostatų būtina laikytis, o kurias taikyti konkrečiu atveju būtų netikslinga (Norkus, 2005, p. 201). Šio proceso metu teisėjas, bet kurioje bylos nagrinėjimo stadijoje gali nuspręsti toliau tęsti bylos nagrinėjimą pagal supaprastinto proceso taisykles ir, analogiškai, bet kada grįžti atgal prie bendrųjų civilinio proceso taisyklių. Tačiau, nors ir yra nustatyta įstatymiškai dėl teismo diskrecijos teisės, ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjamosiose bylose atveju, tik nustatius, kad proceso paspartinimo efektas pasiekiamas netiriant, kai kurių bylos aplinkybių, gali būti taikoma teismo diskrecijos teisė, ar jau bent taip turėtų būti. Pažvelgę į nustatytas šios procedūros taisykles, pamatysime, kad jų pagalba bylos gali būti išnagrinėtos greitai būtent dėl teismui suteikiamos galimybės nukrypti nuo bendrosios bylų tyrimo tvarkos ir neatsižvelgti į tam tikras, paprastai teisiškai reikšmingas aplinkybes (Skominaitė, 2006, p. 25).

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos CPK 441 straipsnis tik byloje dalyvaujantiems asmenims nesuteikia galimybės spręsti dėl jų taikymo. Analizuojamo straipsnio nuostatų taikymas nepriklauso nuo šalių valios ir yra joms privalomos. Tačiau Europoje egzistuoja ir kitas šio proceso privalomo modelio variantas, numatantis teisėjui pareigą taikyti tokį supaprastintą procesą. Galima pastebėti, kad Lietuvoje pasirinktas ne toks imperatyvus variantas, pasižymintis tuo, kad net kai ginčas atitinka nedidelės vertės kriterijų, teisėjas neprivalo taikyti šio supaprastinto proceso taisyklių ir gali jomis nesinaudoti, jei mano, jog

konkrečiu atveju tikslinga laikytis visų bendrųjų civilinio proceso normų. Pavyzdžiui, V. Nekrošius pabrėžia, kad spręsti dėl proceso formos ir turinio yra bylą nagrinėjančio teismo teisė, bet ne pareiga (Nekrošius, 2002, p. 194). Galima pažymėti, kad analogiška nuostata yra vokiškajame CPK 495a straipsnyje nurodyta, kad teismas savo sąžiningai įgyvendinama nuožiūra gali nuspręsti, kaip vykdyti procesą, jei ginčo vertė neviršija šešių šimtų eurų vertės, o gavus prašymą, turi būti surengtas žodinis bylos nagrinėjimas (Zivilprozessordnung, 2002). Verta paminėti, kad, pavyzdžiui, Austrija pasirinko kitokį kelią. Civilinio proceso supaprastinimo galimybių taikymas Austrijoje yra privalomas tiek proceso šalims, tiek teismui. Jei ginčas atitinka nedidelės vertės kriterijus, teismas privalo taikyti supaprastinto proceso taisykles. Tai lemia ir logišką padarinį, kad pradėjus nagrinėti bylą pagal ginčams dėl nedidelių sumų skirtas taisykles nenumatyta galimybės pereiti prie nagrinėjimo, paremto bendrosiomis civilinio proceso taisyklėmis. Tuo privalomas austriškas modelis skiriasi nuo lietuviškojo, pagal kurį teisėjas esant bet kuriai bylos nagrinėjimo stadijai gali nuspręsti toliau tęsti bylos nagrinėjimą pagal supaprastinto proceso taisykles ir taip pat, bet kada grįžti atgal prie bendrųjų civilinio proceso taisyklių. Tačiau vyrauja nuomone, kad tokia Lietuvos CPK nuostata turėtų būti vertinama teigiamai, nes ji suteikia teisėjui galimybę individualizuoti procesą, kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgti į faktinę padėtį ir parinkti jai tinkamiausią teismo nagrinėjimo formą. Tokiu būdu, sprendamas, ar nagrinėjant bylą taikyti supaprastinto proceso taisykles, teisėjas gali atsižvelgti ne tik į kiekybinius, bet ir į kokybinius ginčo rodiklius (Norkus, 2007, p. 227-228). Tokio modelio pasirinkimas rekomenduojamas Ir Europos Bendrijų Komisijos Žaliojoje knygoje dėl Europos teismo įsakymo proceso įvedimas bylų dėl nedidelių sumų nagrinėjimui suponotų platesnes šio proceso taikymo galimybes. Taip pat rekomenduojama suteikti teisėjui galimybę bylai nagrinėti pasirinkti ir įprastą proceso formą bei tvarką, jei, jo nuomone, tai konkrečiu atveju labiau atitinka bylos specifiką (Green paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation, 2002). Šalys, ginčų dėl nedidelių sumų procese, turi tam tikrą pasirenkamų galimybių ir imperatyvių nurodymų, jos gali rinktis proceso formą, tai žodinio ar rašytinio proceso tvarka bus nagrinėjama byla, tai reiškia, kad šalys turi teisę prašyti, kad byla būtų nagrinėjama žodinio proceso tvarka arba nepateikti tokio prašymo ir, tuomet, byla bus nagrinėjama rašytine tvarka, taip pat teisė būti išklaustytiems, teisė paduoti įrodymus ir kt. Tačiau sprendimo dėl pačio supaprastinto proceso taikymo, Lietuvoje turi išimtinai teismas. Šalims nenumatyta galimybė prašyti teismo, kad byla būtų nagrinėjama supaprastinto proceso tvarka (Skominaitė, 2006, p. 27). Supaprastintas procesas taip pat nereiškia, kad teismas gali mažiau dėmesio skirti tiesos nustatymui byloje vadovaujantis

CPK 2, 158-161 ir kitais straipsniais ar šalių teisei būti išklaustyti, tai reiškia, kad teismas privalo užtikrinti šaliai galimybę procese susipažinti su bylos medžiaga, būti išklaustyti esminiais bylos klausimais, užduoti klausimus liudytojams ar ekspertams, jeigu liudytojai apklausiami ir jei atliekama ekspertizė (Laužikas et. al., 2005, p. 586).

CPK 441 straipsnyje nenurodyta, kad teismas, norėdamas pasirinkti supaprastintą bylos nagrinėjimo formą ir tvarką, turėtų priimti tuo klausimu kokį nors procesinį sprendimą, todėl teismas gali pereiti nuo įprasto proceso prie supaprastinto priimdamas dėl to nutartį, nes tai yra tam tikra teismo procesinis veiksmas, o kiekvienas procesinis veiksmas turi būti įformintas nutartimi. Tik prieš nutardamas nagrinėti bylą rašytinio proceso tvarka teismas turėtų informuoti šalis, kad jos galėtų nuspręsti, ar norės žodinio bylos nagrinėjimo. Galima pažymėti, kad šalims suteikta teisė reikalauti žodinio bylos nagrinėjimo neapima teisės reikalauti, kad žodžiu būtų tiriami įrodymai. Teismo darbą labai palengvina CPK 441 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta norma, pagal kurią teismas gali surašyti sutrumpintus motyvus. Tačiau pabrėžtina, kad net ir bylose dėl nedidelių sumų teismo sprendimas privalo būti motyvuotas. Surašyti sutrumpintą sprendimą yra teismo teisė, o ne pareiga, todėl sudėtingose bylose teismas gali surašyti išsamius sprendimo motyvus (Laužikas et. al., 2005, p. 584).

Apibendrinus galima daryti išvadą, kad šio instituto – ginčų dėl nedidelių sumų priteisimo nagrinėjimo ypatumai – veiksmingumą lemia teisėjų aktyvumas ir pasiryžimas įgyvendinti koncentruotumo principą, taikant supaprastintą bylos nagrinėjimo būdą: jie gali rinktis neformalų pasirengimo bylos nagrinėjimo būdą, laisva forma surašyti protokolą, laisviau išdėstyti sprendime tik trumpus motyvus, atsisakyti išsamios aprašomosios dalies – visa tai neabejotinai palengvina ir paspartina teismo darbą. Tačiau besinaudodamas tokia galimybe teismas privalo nepamiršti, kad net greitas procesas turi užtikrinti, kad teismas priimdamas sprendimą išanalizuos ir išsiaiškins visas sprendimui priimti reikalingas aplinkybes, tai reiškia, kad bylose dėl nedidelių sumų priteisimo teisingumo kriterijus atitiks tokius pačius reikalavimus kaip ir įprasto proceso metu. Taigi, akivaizdu, kad pritaikius CPK 441 straipsnyje nustatytas išimtis gali būti apribojamos šalių procesinės teisės. Tai yra pateisinama, jei ginčo vertė šalims yra nedidelė, todėl būtinumas įgyvendinti proceso ekonomiškumo ir koncentracijos principą nusveria šias abejones. Be to, teismui visada paliekama galimybė CPK 441 straipsnyje numatytų išimčių netaikyti manant, kad byla yra sudėtinga ar, nepaisant nedidelės ginčo sumos, turi šalims tam tikrą svarbią reikšmę (Laužikas et. al., 2005, p. 585).

2.4. Ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo atribojimas nuo įprasto civilinio proceso

CPK 441 straipsnio 2 dalis suteikia teisėjui teisę pačiam spręsti, kokia forma ir tvarka nagrinėti bylą, jei ieškinio piniginė vertė neviršija dviejų tūkstančių eurų sumos. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius dar 2003 metų balandžio 2 d. konsultacijoje išaiškino, kad pagal CPK 441 straipsnio sąvoką forma nurodo žodinį arba rašytinį bylos nagrinėjimą, o sąvoka tvarka, kaip procesiniu atžvilgiu bus nagrinėjimas konkretus ginčas dėl nedidelės sumos priteisimo, t. y. bus ar nebus pasirengimo nagrinėjimui teisme stadija, o jeigu ji būtų, tai koku būdu vyks pasirengimas bylos nagrinėjimui, ką reiškia paruošiamųjų dokumentų ar parengiamojo posėdžio būdu arba nutartimi bylai nagrinėti skiriamas teismo posėdis. Nedidelių sumų priteisimo bylose spręsti dėl proceso formos, t. y. žodinio ar rašytinio bylos nagrinėjimo, yra teismo teisė, tačiau jeigu yra nors vienos šalies prašymas nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka, bylos nagrinėjimo procesas turi būti žodinis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius konsultacija, 2003). Nedidelių sumų priteisimo bylose spręsti dėl proceso formos, t. y. Žodinio ar rašytinio bylos nagrinėjimo, yra teismo teisė, tačiau jeigu yra nors vienos šalies prašymas nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka, bylos nagrinėjimo procesas turi būti žodinis (Civilinio proceso kodeksas, 2002). Taikyti supaprastinto proceso nuostatas nagrinėjant ginčus dėl nedidelių sumų galima esant bet kuriai proceso stadijai, tiek pradedant procesą, tiek jam vykstant, tiek priimant sprendimą. Tokios galimybės viena ar kita forma yra numatytose visose Europos Sąjungos šalyse narėse, kur egzistuoja supaprastintas procesas ginčams dėl nedidelių sumų nagrinėti (Green paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation, 2002). Trys pagrindinės sritys, kur itin tikslinga taikyti supaprastintas taisykles, yra bylos nagrinėjimo formos parinkimas, įrodinėjimo procedūra ir sprendimo surašymas. Toliau nagrinėjama, kokias veiksmingas proceso supaprastinimo priemones gali taikyti teismas nepažeisdamas esminių civilinio proceso principų ir užtikrindamas šalies teisę būti išklausytai (Norkus, 2007, p. 236).

Tam kad būtų atskleistas atribojimas ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo nuo įprasto civilinio proceso, būtina, apžvelgti smulkių turtinių ginčų nagrinėjimo formą. Jau minėta, kad CPK 441 straipsnio 2 dalis palieka teismui teisę pačiam spręsti, nagrinėti bylą žodinio ar rašytinio proceso tvarka. Tik esant atitinkamai sąlygai, t. y. Kai to prašo bent viena iš šalių, teismas privalo nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka. Tokia CPK 441 straipsnio 2 dalies nuostata atitinka ir Europos Bendrijų Komisijos Žaliosios knygos dėl Europos teismo įsakymo proceso ir priemonių, skirtų supaprastinti ir pagreitinti smulkių turtinių ginčų nagrinėjimą, rekomendacijas. Žaliojoje knygoje teikias siūlymas byloms dėl nedidelių sumų nagrinėti nustatyti tik rašytinę formą (be žodinio nagrinėjimo). Taip pat

teigiama, kad teisėjui reikėtų suteikti teisę savo nuožiūra spręsti, ar tam tikrais specifiniais atvejais yra būtinas žodinis bylos nagrinėjimas. O jei priimti privalomą sprendimą dėl supaprastinto proceso taikymo ginčams dėl nedidelių sumų nagrinėti priklauso tik teismui, tai turėtų būti įsipareigojimas, kad bent vienos šalies prašymu byla bus nagrinėjama žodinio proceso tvarka (Green paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation, 2002). CPK 441 straipsnio 2 dalis įsakmiai nurodo, kad, esant bent vienos šalies prašymui, ginčas privalo būti nagrinėjamas žodinio proceso forma. Tokia nuostata būtina, kad būtų išvengta konflikto su proceso garantijomis, suteikiamomis EŽTK 6 straipsnyje ir Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje (teisė į tinkamą procesą) (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 1995). EŽTK 6 straipsnio 1 dalis formuluoja principinę nuostatą, kad kiekvienas turi teisę į viešą teisminį nagrinėjimą. Remiantis Europos žmogaus teisių teismo praktika viešas nagrinėjimas pagal EŽTK 6 straipsnio 1 dalį visais atvejais reiškia ir žodinį nagrinėjimą (Judgment Strasbourg, 2002). Valstybė privalo garantuoti žodinio proceso galimybę bent vienos instancijos teisme. Tai ypač aktualu ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo atveju, nes pirmoji instancija šios kategorijos bylose dažnai lieka ir paskutinį (apeliacijos ypatumai supaprastinta tvarka nagrinėjant ginčus dėl nedidelių sumų aptariami toliau). Rašytinio proceso galimybe galima naudotis visais atvejais, kai, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, žodinis nagrinėjimas nėra būtinas ir nėra viena iš proceso šalių jo nereikalauja. Leidimas nagrinėti bylą rašytinio proceso tvarka atveria ieškovams, gyvenantiems ne teismo teritorijoje, galimybę savo reikalavimus pagrįsti raštu ir asmeniškai į teismą nevykti (Green paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation, 2002). Kaip remiantis EŽTK būtų vertinama padėtis, kai šalys nepasinaudoja teise prašyti žodinio bylos nagrinėjimo ir dėl to visa byla išnagrinėjama tik rašytinio proceso tvarka? Solomonsson byloje priimtame sprendime Europos žmogaus teisių teismas pabrėžė, kad kai procesas paprastai vyksta rašytinio proceso tvarka, iš šalies tikimasi, jog ji pateiks prašymą, jei mano, kad žodinis nagrinėjimas yra būtinas. Kai šaliai numatyta tokia teisė, o ji ja nepasinaudoja, pripažįstama, kad ji atsisakė teisės į žodinį procesą. Kaip nurodoma tiek Salomonsson, tiek Doery Lundevall bylose, EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje suteikta teisė į viešą bylos nagrinėjimą kartu reiškia ir teisę į žodinį bylos nagrinėjimą bent vienos instancijos teisme. Tačiau viešo bylos nagrinėjimo pareiga nėra absoliuti. Viešo nagrinėjimo galima netaikyti, jei šalis atsisako teisės į bylos nagrinėjimą žodinio proceso tvarka ir byla nesusijusi su viešuoju interesu. Atsisakydamas gali būti išreikštas aiškiai arba konkludentiniais veiksmais, pavyzdžiui, atsisakant pateikti prašymą nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka (Judgment

Strasbourg, 2002). Taigi jei šalis nepasinaudoja CPK 441 straipsnio jai suteikta teise prašyti žodinio bylos nagrinėjimo, nedidelės vertės ginčo išnagrinėjimas tik rašytinio proceso tvarka neprieštarauja EŽTK 6 straipsnio 1 daliai (Norkus, 2007, p. 238).

Galima prisiminti, kad Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, nustatančio Europos reikalavimų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, tuometiniame projekte žodinio bylos nagrinėjimo galimybė buvo nesiejama su šalių valia, o nuspręsti dėl žodinio proceso paliekama tik teismo nuožiūrai. Pagal Reglamento projektą procedūra turėjo būti rašytinė, išskyrus atvejus, kai teismas laikosi nuomonės, kad būtinas žodinis procesas. Dėl jau minėtų motyvų tokia Reglamento projekto rengėjų nuostata kelia abejonių dėl jos suderinamumo su EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje suteikta teise į viešą bylos nagrinėjimą. Kadangi debatai dėl Reglamento projekto dar nėra baigti, tikėtina, kad ši Reglamento projekto nuostata, kuri jau buvo sulaukusi įvairių nacionalinių subjektų kritikos, bus pakeista. Verta paminėti, kad teismas turi teisę pereiti prie supaprastinto proceso smulkiems turtiniams ginčams nagrinėti bet kuriuo bylos nagrinėjimo etapu. CPK 441 straipsnis nenustato teismui pareigos priimti specialios nutarties tuo klausimu. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad šalims suteikta teisė reikalauti žodinio bylos nagrinėjimo, manytina, jog teismas privalo informuoti šalis, kad jis mano esant visas sąlygas taikyti supaprastinto proceso ginčams dėl nedidelių sumų nagrinėti taisykles ir nusprendė nagrinėti bylą CPK 441 straipsnio nustatyta tvarka. Šitai būtina jau vien todėl, kad šalims būtų suteikta galimybė prašyti žodinio bylos nagrinėjimo. Juk jei šalis tikisi, kad procesas vyks pagal bendrąsias taisykles, t. y. Žodine tvarka, jai nekils mintis pasinaudoti šia teise. Be to, teismas, atlikdamas tam tikrus konkrečius veiksmus (pvz., gaudamas tam tikrą informaciją raštu ar telefonu) turi laiku įspėti šalis, kad joms būtų užtikrinta teisė pareikšti dėl tokių veiksmų savo nuomonę, t. y. neturi būti pažeidžiamas teisės būti išklaustytam principas. Žymus Vokietijos teisininkas Fr. Steinas pabrėžia, kad kiekvienas nukrypimas nuo bendrųjų proceso taisyklių, kuriuo iš šalių atima įprasto proceso metu suteikiama teisė būti išklaustytam forma, pažeidžia teisės būti išklaustytam principą, jei šaliam nėra laiku išaiškinama, jog ji gali atitinkamai reaguoti į tokius veiksmus. Tokios nuomonės laikomasi ir Vokietijos teismų praktikoje. Vokietijos Brandenburgo žemės Konstitucinis teismas 2002 m. Vasario 14 d. sprendime atkreipė dėmesį, kad proceso šalims privalo būti suteikta galimybė pareikšti nuomonę esminiais proceso klausimais prieš teismui priimant sprendimą. Konstitucija reikalauja, kad teismas garantuotų teisę būti išklaustytam. Tam, kad būtų galima užtikrinti tinkamą šio principo taikymą, proceso dalyviai privalo būti informuoti, ir apie tai, jog procesas vyks nukrypstant nuo bendrosios ginčo teisenos. Konstitucinis teismas nusprendė, kad bendrosios kompetencijos teismas privalo informuoti

dalyvius, jog jis ketina vesti procesą pagal supaprastintus Vokietijos CPK 495a taisykles, skirtas smulkiems turtiniams ginčams nagrinėti. Tik šitaip šalys gali sužinoti, kad žodinio proceso nebus. Kartu šalys privalo būti informuotos, nuo kurio momento taikomos Vokietijos CPK 495a taisyklės (Verfassungsgericht des Landes Brandenburg, 2002). Kadangi šios privalomos informacijos teismas šalims nesuteikė, Brandenburgo žemės Konstitucinis teismas panaikino bendrosios kompetencijos teismo sprendimą kaip pažeidžiantį ieškovo teisę būti išklausytam (Norkus, 2007, p. 239).

Supaprastintos įrodinėjimo taisyklės nagrinėjant ginčus dėl nedidelių sumų, taip pat skiriasi nuo įprasto proceso. Taigi, esminis supaprastinto proceso ginčams dėl nedidelių sumų nagrinėti požymis yra įrodinėjimo procedūros supaprastinimas siekiant sutrumpinti procesą ir sutaupyti lėšų. Tinkama priemonė tokiam tikslui pasiekti galėtų būti leistinių įrodinėjimo priemonių ribojimas. Nagrinėjant ginčus dėl nedidelių sumų, būtų galima atsisakyti ypač brangiai kainuojančių įrodinėjimo priemonių, pavyzdžiui, eksperto išvados. Tačiau tam tikrais atvejais galėtų susiklostyti padėtis, kai be tokių įrodinėjimo priemonių būtų beveik neįmanoma nustatyti faktinių bylos aplinkybių. Todėl beveik visose Europos Sąjungos valstybėse narėse numatytas ne leistinių įrodinėjimo priemonių ribojimas, o proceso, skirto nedidelės vertės ginčams nagrinėti, taisyklių supaprastinimas, leidžiantis laisviau interpretuoti įrodinėjimo procedūrą (Norkus, 2007, p. 240).

Europos Bendrijų Komisijos Žaliojoje knygoje dėl Europos teismo įsakymo proceso ir priemonių, skirtų supaprastinti ir pagreitinti smulkių turtinių ginčų nagrinėjimą, siūlomos tokios galimos įrodinėjimo proceso supaprastinimo priemonės: liudytojų ir proceso šalių rašytinių paaiškinimų leistinumas; telefoninės ir vaizdo konferencijos (pastarosios pasižymi ne tik lėšų taupymu, bet ir tiesioginio kontakto tarp teismo ir šalių ar liudytojų efektu. Tai galėtų palengvinti teismui vertinti įrodymų patikimumą ir suteiktų galimybę šalims pateikti vienai kitai klausimus. Tačiau tam, žinoma, būtinos atitinkamos techninės galimybės); galimybė teismui pačiam nustatyti, koku įrodymų reikia (Green paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation, 2002). Tokį įrodinėjimo proceso supaprastinimą siūlė aiškiai įtvirtinti Europos Parlamento ir Tarybos reglamente, nustatančiame Europos reikalavimų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo, jau minėtame, tuometiniame procedūros projekte. procedūrą. Šio reglamento projekto 7 straipsnyje buvo numatyta tiek rašytinių ar telefoninių liudytojų parodymų, tiek garso, vaizdo arba elektroninio pašto konferencijų galimybė. Tokios lanksčios įrodinėjimo proceso nuostatos būtų tinkama priemonė siekiant užtikrinti kuo platesnį ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo ypatumų taikymą. Ypač buvo siūlytina tam tikrų įrodinėjimo priemonių leistinumą klausimą konkrečiu atveju palikti

spřesti teismui, kuris nebūtų saistomas įprasto proceso normų. Teisėjas, remdamasis savo išsilavinimu ir patirtimi, taip pat atsižvelgdamas į konkrečias bylos ypatybes, būtų galėjęs nustatyti, kokie įrodymai reikalingi, ir tirti juos įvertindamas konkrečias faktines aplinkybes ir daugiau ar mažiau laikydamasis nustatytų įrodymų tyrimo taisyklių. Beveik visose Europos Sąjungos valstybėse narėse yra numatyta tokia teismo nuožiūros teisė (Norkus, 2007, p. 241).

Lietuvos CPK 441 straipsnis, suteikdamas teismui teisę pasirinkti pasirengimo teisminiam nagrinėjimui ir teismo nagrinėjimo formą bei tvarką, apima ir teismo teisę pačiam nustatyti įrodinėjimo proceso turinį. Teismui turėtų būti pateikiama tik tiek įrodymų, kiek būtinai reikia sprendimui priimti. Be to, manome, teismas neprivalo tirti visų įrodymų, kuriuos pateikia šalys. Jei, pavyzdžiui, apklausęs dalį liudytojų, teismas man galįs priimti sprendimą remdamasis vien tos dalies liudytojų parodymais, tolesnis įrodymų tyrimas turi būti nutrauktas ir apie tai informuojamos proceso šalys. Pagal CPK 196 straipsnį skirtingai nuo bendrosios ginčo teisenos (byloje dalyvaujančių asmenų sutikimas nutraukti tolesnį įrodymų tyrimą nagrinėjant bylas pagal CPK 441 straipsnį teismui neturėtų būti būtinas. Galima paminėti, kad šalies teisė reikalauti žodinio bylos nagrinėjimo nereiškia ir teisės reikalauti žodinio įrodymų tyrimo (Nekrošius, 2002, p. 194). Teismas, nagrinėdamas bylą dėl nedidelės vertės ginčo, turi teisę ne tik spřesti, bus ar nebus, o jei bus, tai koku būdu vyks pasirengimo nagrinėjimui teisme stadija (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus konsultacija, 2003), bet ir pats laisvai spřesti dėl įrodymų tyrimo formos ir tvarkos (Norkus, 2007, p. 243).

Taigi, nuožiūros teisė teismui suteikiama nustatant bylos nagrinėjimo formą ir tvarką. Šiose proceso srityse galima nukrypti nuo bendrųjų civilinio proceso nuostatų. Tačiau visos kitos civilinio proceso sritys (pvz., bylos iškėlimo stadija, teisingumo klausimai, teisėjų nušalinimo institutas, proceso sustabdymas ir nutraukimas, dispozityvumo, rungimosi, lygiateisiškumo, teisės būti išklausytam principų taikymas) lieka nepakitusios ir negali būti modifikuojamos teisėjo nuožiūra. Kad kartais tokių supaprastinto proceso smulkių turtinių ginčų nagrinėjimui nuostatų taikymu piktnaudžiaujama, rodo Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo praktika, pavyzdžiai: 1992 m. Rugsėjo 10 d. Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas nusprendė, kad net taikant vokiškąjį CPK 495a straipsnį negali būti pateisinama, jog pirmosios instancijos teismas ieškovo atsiliepinimą į atsakovo atsiliepinimą dėl ieškinio, pateiktą prieš tris savaites iki žodinio bylos nagrinėjimo pradžios, įvertino kaip pateiktą pavėluotai ir, motyvuodamas siekiu užkirsti kelią proceso vilkinimui, neatsižvelgė į minėtą ieškovo atsiliepinimą priimdamas sprendimą. Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas 1993 m. Sausio 28 d.

Patvirtino bendrosios kompetencijos teismo teisę nagrinėjant bylą pagal vokiškąją CPK 495a taisyklės teismo posėdyje priimta pavėluotą vienos proceso šalies rašytinį paaiškinimą ir atsižvelgti į jį priimant sprendimą. Tačiau Konstitucinis Teismas panaikino to paties teismo posėdyje priimtą sprendimą, kuris buvo grindžiamas pavėluotai pateiktu proceso šalies paaiškinimu. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad toks sprendimo priėmimas pažeidžia Vokietijos pagrindinio įstatymo 103 straipsnio 1 dalį (teisę būti išklausytam), nes bendrosios kompetencijos teismas nesuteikė kitai proceso šaliai galimybės prieš priimant sprendimą dar kartą pareikšti nuomonę dėl minėto pavėluotai įteikto vienos šalies rašytinio paaiškinimo, pavyzdžiui, atnaujindamas žodinį bylos nagrinėjimą. Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas 1993 m. Rugsjūčio 4 d. Nusprendė, kad nepateisinami yra tokie bendrosios kompetencijos teismo veiksmai, kai šis rašytinio proceso pagal vokiškąją CPK 495a straipsnį metu priima sprendimą dar nepasibaigus vienai proceso šaliai nustatytam terminui pateikti savo atsiliėpimą. Su Vokietijos pagrindinio įstatymo 103 straipsnio 1 dalimi yra nesuderinama ir padėtis, kai dėl paskirto per trumpo termino iš vienos proceso šalies atimama galimybė pateikti prašymą, kad byla būtų nagrinėjama žodinio proceso tvarka. Visais trimis atvejais, išnaginėję bylas, susijusias su vokiškuoju CPK 495a straipsnio taikymu, Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas panaikino pirmosios instancijos teismų sprendimus, konstatavę teisės būti išklausytam principo pažeidimus. Pabrėžtinai nurodyta, kad būtina užtikrinti šalių teisę per protingą laiką išsakyti savo nuomonę dėl ginčo prieš teismui priimant sprendimą (Norkus, 2007, p. 242-244).

Galima daryti išvadą, kai, nagrinėjant bylas dėl smulkių turtinių ginčų, taikomos supaprastintos įrodinėjimo proceso taisyklės, turi būti kreipiamas ypatingas dėmesys į tai, kad teisėjo pasirinktų lankstesnių proceso nuostatų taikymas nepažeistų šalies teisės būti išklausytai.

3. BYLŲ DĖL NEDIDELIŲ SUMŲ NAGRINĖJIMO PROCEDŪRA EUROPOS SAJUNGOJE

3.1 Ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo reglamentavimas

Šis reglamentas nustato Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, skirtą supaprastinti ir pagreitinti ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimą tarpvalstybinio pobūdžio bylose ir sumažinti išlaidas. Bylos šalims Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra yra alternatyvi valstybių narių įstatymuose numatytiems procedūroms. Reglamentu taip pat pašalinamos tarpinės procedūros, kurių reikia, kad pagal Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą vienoje valstybėje narėje priimti sprendimai būtų pripažįstami ir vykdomi kitoje valstybėje narėje (Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, 2007).

Taigi, procedūra, nustatanti Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo tvarką, kaip ir procedūra dėl Europos mokėjimo įsakymo išdavimo, yra alternatyvi. Pats ieškovas nusprendžia, ar naudotis tokia procedūra, jei ginčas atitinka reglamento taikymo sritį, ar apskritai ja nesinaudoti (Vėbraitė, 2011, p. 37).

Galima pradėti nuo to, kad reglamento 4 straipsnio 5 dalyje teigiama, kad valstybės narės turi užtikrinti, jog visi teismai, kuriuose gali būti pradama Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra, turėtų ieškinio formas. Kadangi ši procedūra pradama tik ieškovo pageidavimu ir yra labai formali, nėra įmanoma, sumažėjus ginčo vertei iki reglamento nustatytos ribos, iš karto pereiti prie reglamente nustatytos procedūros. Pati procedūra yra gana paprasta ir aiški, neturėtų kelti didelių problemų praktiškai. Reglamente numatyti pagrindiniai procesiniai procedūros veiksmai, nustatyti minimalūs reikalavimai procedūrai, tačiau ji nereglamentuojama visiškai išsamiai (Kramer, 2008, p. 362). Reglamento 19 straipsnyje teigiama, kad pagal šio reglamento nuostatas Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrai taikoma valstybės narės, kurioje vykdoma procedūra, proceso teisė. Tad yra išsaugomas procesui ir *lex fori* principas. Kita vertus, nacionalinės proceso teisės taikymas tam tikriems klausimams spręsti gali sukelti nemažai praktinių sunkumų, padaryti procedūrą skirtingą valstybėse narėse. Pagal reglamento 4 straipsnį ieškovas pradeda Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą užpildydamas standartinę A ieškinio formą ir pateikdamas ją kompetentingam teismui tiesiogiai, paštu arba kitomis tai valstybei narei, kurioje pradama procedūra, priimtinomis ryšio priemonėmis. Tad naudoti standartinę formą yra

privalu ir nėra įmanoma tik paprastame ieškinyje parašyti, kad norima taikyti šią Europos procedūrą (Hau, 2008, p. 1057). Be to, reglamento 11 straipsnyje teigiama, jog valstybės narės užtikrina, kad šalys turėtų galimybę gauti praktinę pagalbą formoms užpildyti. Iš reglamento preambulės galima suprasti, kad šalims teiktina praktinė pagalba turėtų apimti techninio pobūdžio informaciją apie formų prieinamumą ir pildymą. Taip pat teismo personalas gali pagal nacionalinę teisę suteikti informaciją procedūriniais klausimais. Reglamento 5 straipsnio 1 dalyje teigiama, kad Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra yra rašytinė procedūra. Teismas gali surengti žodinį nagrinėjimą, jei mano, kad tai yra reikalinga, arba jei to prašo kuri nors šalis. Tačiau, kitaip nei, pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos CPK, teismas tokį prašymą gali atmesti, jei mano, kad, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, žodinis nagrinėjimas teisingam bylos nagrinėjimui akivaizdžiai nėra būtinas. Tokio prašymo atmetimo motyvai pateikiami raštu ir atmetimo negalima užginčyti ginčo šalims atskirai nuo teismo sprendimo. Toks teisinis reglamentavimas rodo, kad nedidelių sumų procedūra turi vykti kuo greičiau, turi būti sudaromos minimalios sąlygos užvilinti teismo procesą (Vėbraitė, 2011, p. 38).

Teismas, gavęs pagal reikalavimus atitinkamai užpildytą ieškinio formą, per keturiolika dienų turi išsiųsti ieškinio formos ir, jei pridėta, įrodančių dokumentų kopijas bei atsiliepimo standartinę formą atsakovui. Atsakovas privalo pateikti atsiliepimą į ieškinį ar priešieškinį per trisdešimt dienų nuo ieškinio formos ir atsiliepimo formos įteikimo. Svarbu, kad atsakovas neprivalo pildyti standartinės atsiliepimo formos (Schlosser, 2009, p. 374). Yra galimybė pateikti ir laisvos formos atsiliepimą. Atsakovas, kaip ir ieškovas, gali aprašyti atsiliepimą pagrindžiančius įrodymus arba tam tikrais atvejais pateikti susijusius pagrindžiančius dokumentus. Norint pateikti priešieškinį, privaloma naudoti ieškiniui skirtą standartinę formą. Jei atsiliepime atsakovas nurodo, kad nepiniginio ieškinio suma viršija reglamente numatytą 5000 EUR ribą, teismas per trisdešimt dienų nuo atsakymo išsiuntimo ieškovui nusprendžia, ar ieškinys patenka į šio reglamento taikymo sritį. Teismo nutarties dėl šio klausimo atskirai skųsti negalima. Jei priešieškinys viršija numatytą piniginę ribą, Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra ieškiniui ir priešieškiniui netaikoma ir jie nagrinėjami pagal atitinkamą nacionalinę proceso teisę. Tad priešieškinio vertė gali nuspręsti visais atvejais ir ieškinio nagrinėjimo procedūrą. Galima prisiminti, kad tuometiniame 2005 metų reglamento projekte Europos Komisija siūlė priešieškinį reglamentuoti kiek lanksčiau ir, jei priešieškinyje nurodytas reikalavimas viršija nustatytą ribą, jį nagrinėti pagal nedidelių sumų procedūrą, jeigu reikalavimas yra susijęs su tuo pačiu teisiniu santykiu ir teismas mano, kad yra racionalu nagrinėti abu reikalavimus kartu (Kramer, 2009, p. 361. Taigi Europos Komisija tuo metu siūlė,

atsižvelgiant į proceso ekonomiškumo, koncentruotumo ir operatyvumo principus, kiek galima išplėsti šios procedūros taikymą. Deja, toks požiūris nebuvo priimtinas valstybės narėms. Be to, reglamente apskritai nieko nekalbama apie būtinybę priešieškiniui būti kokių nors būdu susietam su pradiniu ieškinio reikalavimu. Galima teigti, kad vis dėlto priešieškiniui turi atitikti ne tik bendrus reglamento reikalavimus, bet ir turėti bent tam tikrą ryšį su byla. Juk ir reglamento Briuselis I 6 straipsnio 3 dalyje priešieškiniui apibūdinamas kaip ieškinys, susijęs su ta pačia sutartimi arba faktais, kuriais buvo pagrįstas pagrindinis ieškinys (Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, 2000). Taip pat, jei teismui yra neaiškus priešieškiniui ryšys su byla, įmanoma suteikti atsakovui galimybę pataisyti ar papildyti priešieškini. Per trisdešimt dienų po to, kai teismas gauna atsakovo arba ieškovo atsiliepimus, turi būti priimamas teismo sprendimas arba nusprendžiama, kaip toliau klostysis bylos nagrinėjimas. Reglamento 7 straipsnyje numatomos trys galimos alternatyvos:

- a) pareikalauti, kad šalys pateiktų daugiau informacijos per terminą, neviršijantį trisdešimties dienų;
- b) arba surinkti įrodymus;
- c) arba surengti teismo posėdį.

Tad labai svarbu, kad nėra būtina tęsti bylos nagrinėjimą ir galima iš karto po rašytinių atsakymų gavimo priimti teismo sprendimą, jei teismui viskas yra aišku. Be to, Reglamento 7 straipsnio 2 dalyje yra nustatytas trisdešimties dienų terminas, per kurį teismas po žodinio nagrinėjimo arba po to, kai yra gauta visa reikalingą informaciją, turi priimti teismo sprendimą. Reglamento 7 straipsnio 3 dalyje yra nustatyta, jei teismas iš atitinkamų šalių negauna atsiliepimų per nustatytą terminą, taip pat turi būti priimamas teismo sprendimas dėl ieškinio ar priešieškini. Manytume, labai svarbu tai, kad yra reglamente nustatyti maksimalūs terminai atlikti procesinius veiksmus. Taip yra užtikrinamas procedūros spartumas ir nėra leidžiama valstybėms narėms nusistatyti savo terminų. Europos Komisija savo tuometiniame pradiniame reglamento pasiūlyme buvo numaciusi ir galutinį šešių mėnesių terminą, per kurį turi būti baigta procedūra. Tačiau valstybės narės su tokiu pasiūlymu nesutiko (Kramer, 2009, p. 366]. Galima daryti išvadą, kad tokio termino nustatymas būtų tinkamas, siekiant ginčo šalims nuspręsti, ar iš viso reikia naudotis procedūra, taip pat galbūt daugiau įpareigotų teismus laikytis terminų. Nors tokios teisės normos nėra, atsižvelgiant į šiuo metu įtvirtintus procesinių veiksmų terminus, tikrai yra įmanoma išspręsti bylą dėl nedidelių sumų per pusę metų (Vėbraitė, 2011, p. 42).

Kalbant apie Reglamento 10 straipsnį yra pabrėžiama, jog nedidelių sumų procedūroje neprivaloma, kad šalims atstovautų advokatas ar kitas specialistas. Tai svarbu toms valstybėms narėms, kuriose įprastai advokato dalyvavimas civilinėse bylose yra privalomas. Galima pažymėti, kaip ir pagal Lietuvos Respublikos CPK, reglamente įtvirtinta, jog teismas negali reikalauti iš šalių atlikti teisinį ieškinio įvertinimą. Tad šalys turi tik apibūdinti reikalavimą ar savo atsikirtimus ir juos pagrįsti. Reglamento 12 straipsnio 3 dalyje teigiama, kad visais tinkamais atvejais teismas siekia, jog šalys susitartų. Taikus susitarimas yra ypač svarbus ginčiuose dėl nedidelių sumų. Atstovavimo išlaidos yra bene svarbiausios ir didžiausios todėl reglamente aptariamos ir jos. Reglamento 16 straipsnyje nurodoma, kad pralaimėjusi šalis padengia bylinėjimosi išlaidas. Tačiau kartu yra pabrėžiama, kad teismas nepriteisia išlaidų laimėjusiai šaliai, jei jos buvo patirtos be reikalo ar yra neproporcingos ieškiniui. Tad siekiama, kad procedūra būtų kuo naudingesnė ekonomiškai, be pagrindo šalys neišleistų ginčui didelių piniginių sumų. Vis dėlto, kad protingos atstovavimo išlaidos turėtų būti atlyginamos, nors ir reglamente įtvirtinta, kad advokato atstovavimas procedūroje yra neprivalomas (Vėbraitė, 2011, p. 43). Galima sutikti su nuomone, kad neturėtų būti atlyginamos, pavyzdžiui, advokatų ar kitų asmenų tarptautinių kelionių išlaidos, jei tai yra įmanoma turėti vietos atstovą, be to, reikėtų laikyti išlaidomis, neproporcingomis ieškiniui, jei yra vykdoma ne teismo paskirta ekspertizė ir panašiai (Schlosser, 2009, p. 381).

Būtina aptarti reglamente numatomą bendros apeliacijos procedūrą jau priėmus teismo sprendimą. Yra nuspręsta, kad būtų per sudėtinga priimti tokią procedūrą, nes valstybės narės turi skirtingas teismo sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės formas (Hau, 2008, p. 1059). Reglamento 17 straipsnio 1 dalyje tik nustatyta, kad valstybės narės praneša Komisijai, ar pagal jų proceso teisę sprendimą, priimtą pagal Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, galima apskųsti apeliacine tvarka ir per kokį laikotarpį toks apeliacinis skundas turėtų būti pateiktas. Komisija šią informaciją paskelbia viešai. Lietuvoje pagal Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo 29 straipsnį teismų sprendimai, priimti pagal Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, gali būti skundžiami apeliacine tvarka. Be to, jei teismo sprendimui yra netaikomi Lietuvos Respublikos CPK numatyti apribojimai pateikti kasacinį skundą, galima ir kasacija (Vėbraitė, 2011, p. 43). Reglamento 18 straipsnyje nurodoma, teismo posėdyje nedalyvavęs atsakovas gali prašyti valstybės narės, kurioje buvo priimtas teismo sprendimas, kompetentingo teismo peržiūrėti pagal Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą priimtą teismo sprendimą, jeigu:

- a) ieškinio forma atsakovui nebuvo įteikta arba žodinio nagrinėjimo atveju jis nebuvo pakviestas į tą nagrinėjimą laiku ir tokiu būdu, kad jis turėtų pakankamai laiko pasiruošti gynybai;
- b) arba dėl *force majeure* arba dėl išimtinių aplinkybių atsakovas ne dėl savo kaltės negalėjo užginčyti ieškinio, nebent atsakovas teismo sprendimo neginčijo, kai tokių galimybę turėjo.

Abiem atvejais turi būti veikiama nedelsiant. Prašymą dėl peržiūros galima pateikti per 30 dienų. Šis terminas skaičiuojamas nuo dienos, kai atsakovas faktiškai susipažino su teismo sprendimo turiniu ir galėjo imtis veiksmų, ir ne vėliau kaip nuo pirmos vykdymo priemonės, kuria jam uždrausta visiškai ar iš dalies disponuoti savo turtu, taikymo dienos. Šis terminas negali būti pratęstas. Tačiau, jei teismas atmeta 1 dalyje nurodytą prašymą dėl peržiūros remdamasis tuo, kad nėra taikytinas nė vienas iš toje dalyje nustatytų peržiūros pagrindų, teismo sprendimas lieka galioti. Jei teismas nusprendžia, kad peržiūra yra pagrįsta bet kuriuo iš 1 dalyje nustatytų pagrindų, teismo sprendimas, priimtas pagal Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, tampa negaliojančiu. Tačiau ieškovas nepraranda teisės pasinaudoti bet kokių senaties termino skaičiavimo sustabdymu, kai toks sustabdymas taikomas pagal nacionalinę teisę (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, 2007).

Reiktų pažymėti, kad Reglamente nėra nustatyta jokių specialių teisingumo taisyklių, tad, norint pateikti ieškinį, reikia vadovautis bendromis reglamento Briuselis I teisės normomis. Toks teisinis reguliavimas tikriausiai buvo pasirinktas atsižvelgiant į tai, kad ieškinių dėl nedidelių sumų procedūra yra skirta ginčytiniams reikalavimams (Rauscher, 2010, p. 8-9). Nepaisant tokio paaiškinimo, kiek keistai atrodo toks reglamentų nevientisumas vartotojų teisių apsaugos srityje. Juk vartotojų ginčai dažniausiai ir patenka į ginčų dėl nedidelių sumų taikymo sritį. Be to, teismo sprendimai pagal nedidelių sumų procedūrą, kaip ir teismo sprendimai pagal kitas minėtas procedūras, yra pripažįstami ir leidžiami vykdyti be egzekvatūros procedūros (Vėbraitė, 2011, p. 39). Teisingumas valstybės narės viduje yra nustatomas pagal nacionalinę teisę. Lietuvoje vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo 26 straipsniu bylos dėl Europos ieškinių dėl nedidelių sumų yra nagrinėjamos apylinkės teismuose pagal Lietuvos Respublikos CPK nustatytas teritorinio teisingumo taisykles (Lietuvos Respublikos civilinį procesą

reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas, 2008).

Reglamento 4 straipsnio 3 dalyje teigiama, kad jei ieškinys nepatenka į reglamento taikymo sritį, teismas apie tai informuoja ieškovą. Išskyrus atvejus, kai ieškovas atsiima ieškinį, teismas pradeda jį nagrinėti pagal atitinkamą proceso teisę, taikomą valstybėje narėje, kurioje vykdoma procedūra. Jei teismas mano, kad ieškovo pateikta informacija yra nepakankama ar nepakankamai aiški arba jei ieškinio forma nėra tinkamai užpildyta, išskyrus tuos atvejus, kai paaiškėja, jog ieškinys yra aiškiai nepagrįstas arba kai prašymas yra nepriimtinas, teismas turi suteikti ieškovui galimybę per nurodytą terminą užpildyti ar pataisyti ieškinio formą arba pateikti papildomą informaciją ar dokumentus, arba atsiimti ieškinį. Tokiu atveju yra naudojama reglamente numatyta standartinė forma. Jei paaiškėja, kad ieškinys yra aiškiai nepagrįstas arba prašymas yra nepriimtinas, arba jei ieškovas neužpildo ar nepataiso ieškinio formos per nurodytą laiką, prašymas atmetamas (Vėbraitė, 2011, p. 40).

Taigi, aptarus pagrindines nuostatas galima teigti, kad vis dar Reglamentas ES valstybėse narėse, taip pat ir Lietuvoje nėra gerai žinomas ir plačiai taikomas, nors jo taikymo sritis yra gana plati – tarpvalstybinio pobūdžio civilinės ir komercinės bylos, kai ieškinio suma, neskaiciuojant palūkanų, išlaidų ir sąnaudų, neviršija 5 000 EUR. Tad speciali ES procedūra geriausiai tinka vartotojų, mažų bendrovių ginčams spręsti. Pati procedūra nėra sudėtinga ir naudojamos keturios standartinės formos. Yra teikiamas prioritetas rašytiniam bylos nagrinėjimui bei skatinama naudoti įvairias technologijas, kurios padėtų kuo paprasčiau ir pigiau išnagrinėti ginčą. Nors pagal Reglamentą valstybės narės užtikrina, kad šalys turėtų galimybę gauti ir praktinę pagalbą formoms užpildyti, ir bendrąją informaciją apie Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros taikymo sritį, taip pat bendrąją informaciją apie tai, kurie teismai atitinkamoje valstybėje narėje yra kompetentingi priimti teismo sprendimą, tačiau, deja, tai paprastai apsiriboja visiškai bendros informacijos pateikimu ir tai ne visuose teisiniuose portaluose. Lietuvos Elektroninių paslaugų teismuose portalas nėra suderintas su Reglamento formomis. Be to, reikia atkreipti dėmesį, kad pačios procedūros praktikoje nėra jau labai trumpos, nes jose reikia užtikrinti abiejų ginčo šalių teises, taip pat vertimai ir jų kaštai yra nemaža kliūtis taikyti dažniau Reglamento nuostatas ir ieškovams pasirinkti šią nedidelių sumų procedūrą. Būtent dėl šių priežasčių praktikoje retai susiduriama su nedidelių sumų Reglamentu. Tačiau būtina pabrėžti, kad tai naudingas ir reikalingas ES teisės aktas, tik manytina, kad dėl įvairių formalių trukdžių dažnai bylininkams sunku pasinaudoti Reglamento suteiktomis galimybėmis.

3.2. Europos ieškiniai dėl nedidelių sumų, kuriems taikoma procedūra

Taigi, reglamento taikymo sritis apibrėžta teisės akto 2 straipsnyje, jame teigiama, kad reglamentas taikomas tarpvalstybinio pobūdžio civilinėse ir komercinėse bylose, neatsižvelgiant į teismo pobūdį, kai ieškinio suma, neskaičiuojant palūkanų, išlaidų ir sąnaudų, neviršija 5000 EUR tuo metu, kai kompetentingas teismas gauna ieškinio pareiškimą. Kaip ir visuose reglamentuose, skirtuose civiliniam procesui, pabrėžta, kad reglamentas netaikomas mokesčių, muitų ar administraciniams byloms arba valstybės atsakomybei už veiksmus ir neveikimą vykdant valstybės įgaliojimus. Be to, to paties straipsnio 2 dalyje detalizuojama, kad reglamentas netaikomas bylose: dėl fizinių asmenų statuso arba teisnumo ar veiksnumo; turtinių teisių, atsirandančių iš santuokinių ryšių, išlaikymo prievolių, testamentų ir paveldėjimo; bankroto, procedūrų, susijusių su nemokių bendrovių ar kitų juridinių asmenų likvidavimu, teisminiams susitarimams, kompromisiniams susitarimams ir analogiškoms procedūroms; socialinės apsaugos; arbitražo; darbo teisės; nekilnojamojo turto nuomos, išskyrus bylas dėl piniginių reikalavimų; privataus gyvenimo ir asmeninių teisių pažeidimo, įskaitant šmeižtą (Vébraitė, 2011, p. 36). Tad galima teigti, kad nemažai civilinių ir komercinių bylų nepatenka į reglamento taikymo sritį. Tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad, skirtingai nei procedūroje dėl Europos mokėjimo įsakymo išdavimo, procedūra dėl nedidelių sumų yra galima ne tik ieškiniams dėl priteisimo, bet ir ieškiniams dėl teisinių santykių modifikavimo ar pripažinimo, jei yra įmanoma nustatyti ginčo vertę ir ji nėra didesnė nei 5000 EUR (Freitag, 2008, p. 105). Be to, įtvirtinus nuostatą, kad aptariamasis reglamentas netaikomas privataus gyvenimo ir asmeninių teisių pažeidimo bylose, buvo siekiama, jog valstybių narių gyventojai nebūtų dirbtinai skatinami teikti visiškai nepagrįstus ieškinius tokio pobūdžio bylose (Schlosser, 2009, p. 370). Kartu atsižvelgta, kad dažnai nepasiseka greitai išnagrinėti šių bylų, nemažai dėmesio turėtų būti skiriama šalims sutaisyti. Vis dėlto, manytume, kad sąvokos „privatus gyvenimas“ ir „asmeninių teisių pažeidimas“ autonomiškai turėtų būti aiškinamos siaurai. Nereikėtų visiškai išskirti neturtinės žalos ieškinių iš reglamento taikymo srities. Pavyzdžiui, jei asmeninių teisių pažeidimas yra susijęs su sveikatos sugadinimu, tai, pareiškiant bendrą reikalavimą, turėtų būti galima pasinaudoti reglamento nuostatomis (Vébraitė, 2011, p. 37).

Aptariant bylas, kurioms gali būti taikoma Europos nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra, svarbu pabrėžti, kad ieškinio suma, neskaičiuojant palūkanų, išlaidų ir sąnaudų, negali viršyti 5000 EUR. Tokios piniginės sumos nustatymas reglamente buvo politinis ir

ekonominis klausimas. Svarstant reglamento projektą ilgą laiką ginčytasi dėl maksimalios ginčo vertės, nes daugelis valstybių narių norėjo įtvirtinti reglamente tokią ieškinio sumą, kuri įtvirtinta jų nacionaliniuose įstatymuose. Pavyzdžiui, projekto svarstymo metu Vokietija siūlė, kad ieškinio suma turėtų neviršyti 1000 EUR, o Olandija ir Didžioji Britanija siūlė nustatyti 5000 EUR ribą (Kramer, 2008, p. 360). Netgi pateikta siūlymų, kad reglamente būtų nustatytos minimalios ir maksimalios ieškinio vertės ribos ir valstybės narės galėtų pačios nuspręsti, kokią ribą taikys aptariamai procedūrai (Brokamp, 2008, p. 10). Galima teigti, kad tokio modelio atmetimas buvo geras sprendimas, nes būtų prarastas teisinis tikrumas, vienoje valstybėje narėse naudotis procedūra būtų parankiau nei kitose (Vėbraitė, 2011, p. 37). Taip pat labai svarbu pažymėti, kad iki 2015 metų reglamento pakeitimų nustatyta riba buvo 2000 eurų, tačiau padidinus maksimalią ieškinio sumą iki 5 000 EUR yra paprasčiau taikyti veiksmingas ir ekonomiškai efektyvias teismines priemones tarpvalstybiniais ginčams spręsti, be to pagerėjus galimybėms kreiptis į teismą būtų labiau pasitikima tarpvalstybiniais sandoriais, o tai leistų daug geriau išnaudoti visas vidaus rinkos teikiamas galimybes (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, ir Reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą, 2015). Reglamente nepateikiama jokių kriterijų, kaip turėtų būti nustatoma ieškinio suma. Tik pasakyta, siekiant palengvinti skaičiavimą, kad į ieškinio sumą neįskaičiuojamos palūkanos, kitos išlaidos. Tad, norint tiksliai apskaičiuoti ieškinio sumą, reikia vadovautis valstybės narės, kurioje pateikiamas ieškiny, nacionaline teise. Lietuvoje turi būti taikomas Lietuvos Respublikos CPK 85 straipsnis (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, 2002). Reikėtų sutikti su nuomone, kad, paliekant tokį svarbų klausimą reglamentuoti nacionaliniams įstatymams, galima sudaryti sąlygas nevienodai taikyti reglamentą valstybėse narėse (Hau, 2008, p. 1057). Nustatyti ieškinio sumą yra svarbu ir tuo atveju, jei atsakovas pateikia priešieškinį, nes pagal reglamento 5 straipsnio 7 dalį, jei priešieškiny viršija nustatytą ieškinio sumą, tai Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra negali būti taikoma (Vėbraitė, 2011, p. 37).

Tiek kiti reglamentai teismo bendradarbiavimo civilinėse bylose srityje, tiek ir reglamentas, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, yra taikomas tik tarpvalstybinėms byloms. Tai reiškia, kad šiame reglamente tarpvalstybinio pobūdžio byla – byla, kai bent vienos iš šalių nuolatinė gyvenamoji vieta ar nuolatinio buvimo vieta arba įprastinė gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje kreipiamasi į teismą, o nuolatinė gyvenamoji vieta ar nuolatinio buvimo vieta nustatoma

pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1215/2012 ⁽¹⁾ 62 ir 63 straipsnius (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, 2007). Iš pradžių reglamento projekte buvo numatyta, kad pati procedūra gali būti taikoma ir nacionalinėms nedidelių sumų byloms. Dar 2005 metais Europos Komisija teigė, kad reglamentą taikyti ir nacionalinėms byloms yra būtina, nes tik taip galima užtikrinti tinkamą vidaus rinkos funkcionavimą ir mažinti rinkoje konkurencijos iškreipimus (Europos Komisijos pasiūlymas dėl Reglamento, nustatančio Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, 2005). Tačiau dėl didelio valstybių narių pasipriešinimo nuspręsta, kad reglamento taikymo sritis apims tik tarptautines bylas. Pagrindiniai tokios reglamento taikymo srities argumentai buvo tie, kad Europos sutartis neleidžia taikyti reglamento ne tarptautinėms byloms, be to, tai būtų per didelis kišimasis į nacionalinę proceso teisę. Su tokiu argumentu nesinorėtų sutikti, nes tiek pasiūlymas dėl reglamento, tiek įsigaliojusi reglamento redakcija numato, jog tik ieškovas nusprendžia, ar pasinaudoti numatyta nedidelių sumų procedūra. Reglamento, nustatančio Europos ieškinių nedidelių sumų procedūrą, 3 straipsnio 3 dalyje pabrėžiama, kad tarpvalstybinio bylos pobūdžio nustatymo laikas yra data, kai kompetentingas teismas gavo ieškinio formą (Vėbraitė, 2011, p. 38).

3.3. Teismo sprendimo vykdymas

Taigi, pagal reglamento 20 straipsnio 1 dalį sprendimas, priimtas vienoje valstybėje narėje vykdant Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, pripažįstamas ir vykdomas kitoje valstybėje narėje nereikalaujant jo pripažinimo vykdytinu ir nesuteikiant galimybės ginčyti jo pripažinimą. Tad nėra reikalaujama egzekvatūros procedūros, o tai suteikia aptariamai procedūrai didelį pranašumą. Tvarka pateikti vykdyti teismo sprendimus yra labai panaši į teismo sprendimų, patvirtintų Europos vykdomuoju raštu, vykdymo tvarką ar vykdomo tvarką, skirtą Europos mokėjimo įsakymams. Svarbu atkreipti dėmesį, kad reglamento 15 straipsnio 1 dalyje teigiama, jog sprendimas yra vykdytinas, neatsižvelgiant į galimus apeliacinius skundus. Tad nėra reikalaujama, kad teismo sprendimas įsiteisėtų. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad reglamente nieko nekalbama apie taikos sutarčių vykdymą, nors ir teismas privalo stengtis šalis sutaisyti (Schlosser, 2009, p. 384). Tad jei šalys susitaria bylos metu, reikėtų prašyti taikos sutartį patvirtinti Europos vykdomuoju raštu ir tokiu atveju išvengti egzekvatūros procedūros (Vėbraitė, 2011, p. 45).

Vykdyto siekianti šalis turi pateikti teismo sprendimo kopiją ir pažymą dėl sprendimo pagal Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą. Tokią pažymą šalies prašymu nemokamai turi išduoti bylą nagrinėjęs teismas. Jei valstybė narė reikalauja, yra būtina pateikti ir šios pažymos vertimą. Norint pradėti vykdymo procesą Lietuvoje, reikia pateikti pažymos vertimą į lietuvių kalbą. Svarbu, kad nėra būtina pateikti paties teismo sprendimo vertimo į vietinę vykdymo valstybės kalbą. Siekiant kuo labiau palengvinti vykdymo procesą, reglamento 21 straipsnyje dar pabrėžiama, kad vykdymo siekianti bylos šalis neprivalo turėti įgalioto atstovo arba pašto adreso vykdymo vietos valstybėje narėje. Be to, iš bylos šalies, kuri vienoje valstybėje narėje prašo vykdyti kitoje valstybėje narėje pagal Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą priimtą sprendimą, negali būti reikalaujama jokios garantijos, įsipareigojimo ar užstato, remiantis tuo, kad asmuo yra užsienio pilietis, arba tuo, kad nuolatinė jo gyvenamoji vieta ar nuolatinio buvimo vieta arba įprastinė gyvenamoji vieta yra ne vykdymo vietos valstybėje narėje. Asmens, kurio atžvilgiu prašoma vykdyti teismo sprendimą, prašymu vykdymo vietos valstybės narės kompetentingas teismas gali atsisakyti vykdyti teismo sprendimą, jei pagal Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą priimtas sprendimas yra nesuderinamas su bet kurioje valstybėje narėje ar trečiojoje šalyje anksčiau priimtu teismo sprendimu ir jeigu yra šios trys sąlygos:

1. ankstesnis sprendimas buvo priimtas byloje tuo pačiu pagrindu ir tarp tų pačių šalių;
2. ankstesnis sprendimas buvo priimtas vykdymo vietos valstybėje narėje arba atitinka sąlygas, būtinas jam pripažinti vykdymo vietos valstybėje narėje;
3. valstybėje narėje, kurioje buvo priimtas sprendimas pagal Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, vykusio teismo proceso metu dėl nesuderinamumo nebuvo ir negalėjo būti prieštaraujama.

Tad atvejais, kada yra atsisakoma vykdyti teismo sprendimą, turėtų būti labai reti. Svarbu, kad nėra galima prašyti atsisakyti vykdyti pagal nedidelių sumų procedūrą priimtą teismo sprendimą dėl jo prieštaravimo vykdymo vietos valstybės narės viešajai tvarkai. Lietuvoje skolininko prašymus dėl atsisakymo vykdyti teismo sprendimą nagrinėja Lietuvos apeliacinis teismas. Kadangi pradėti vykdymo procesą yra galima nelaukiant, ar bus pateiktas apeliacinis skundas byloje, reglamento 23 straipsnyje numatoma, kad vykdymo vietos teismas šalies prašymu gali sustabdyti ar apriboti vykdymą. Teismas gali nuspręsti, kad yra verta apriboti vykdymą tik iki laikinųjų apsaugos priemonių vykdymo,

gali nustatyti vykdymo sąlygą – pateikti garantiją arba išskirtiniais atvejais apskritai sustabdyti vykdymą. Lietuvoje tokius prašymus nagrinėja vykdymo vietos apylinkės teismas. Reglamente pabrėžiama, kad tokia vykdymo apribojimo ar sustabdymo tvarka taikoma ir tais atvejais, kai sprendimas turi būti vykdomas valstybėje narėje, kurioje jis buvo priimtas (Vėbraitė, 2011, p. 46).

IŠVADOS

1. CPK 441 straipsnyje nurodyti ir šiame magistro darbe analizuojami ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo ypatumai patvirtina, kad būtent šis supaprastintas procesas suteikia teisėtą galimybę efektyviau ir operatyviau apginti ieškovo teises bei išleisti mažiau lėšų nei nagrinėjant tokio pat pobūdžio bylą pagal bendrąsias ginčo teisenos taisykles. Specialiųjų civilinio proceso taisyklių numatymas dėl smulkių turtinių ginčų nagrinėti yra teigiamas ir reikalingas institutas teisinėje sistemoje, tinkamai įgyvendinantis tiek gičo šalių, tiek visos visuomenės bei valstybės interesus ir piniginius resursus.
2. Kalbant apie proceso taisykles, šalims yra numatyta teisė reikalauti žodinio bylos nagrinėjimo, tai reiškia, kad, jei nė viena šalis neprieštarauja, rašytinio proceso tvarka teismas turi teisę nagrinėti bylas dėl nedidelių sumų priteisimo pagal CPK 441 straipsnį. Įstatymų leidėjas suteikia teismui diskrecijos teisę ex officio nuspręsti, kokia forma ir tvarka galima nagrinėti bylą tuo atveju, jeigu ieškinio suma neviršija 2000 eurų. CPK 441 straipsnio prasme sąvoka „forma“ reiškia žodinį arba rašytinį bylos nagrinėjimą pagal CPK 153 straipsnį, o sąvoka „tvarka“ – kaip bus nagrinėjamas konkretus ginčas dėl nedidelės sumos priteisimo, tai reiškia, kad teismas turi nuspręsti dėl pasirengimo nagrinėjimui teisme stadijos būtinumo, o jį pasirinkus – dėl pasirengimo bylos nagrinėjimui būdo: paruošiamųjų dokumentų, parengiamojo posėdžio būdu arba nutartimi bylai nagrinėti skiriant teismo posėdį. Tuo atveju, jeigu yra nors vienos šalies prašymas nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka, bylos nagrinėjimo procesas privalo būti žodinis pagal CPK 441 straipsnio 2 dalį. Būtina pažymėti, kad tokia nuostata kildinama iš Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos kiekvieno asmens teisės į viešą teisminį nagrinėjimą, kuris visais atvejais, išskyrus išimtines aplinkybes, kartu reiškia ir valstybės garantuojamą žodinį bylos nagrinėjimą bent vienos instancijos teisme.
3. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, nustatančiame Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, taikymo sritis nurodyta teisės akto 2 straipsnyje, kuriame teigiama, kad reglamentas taikomas tarpvalstybinėse civilinėse ir komercinėse bylose, nepaisant teismo pobūdžio ar rūšies, kai ieškinio suma, neskaičiuojant palūkanų, išlaidų ir sąnaudų, neviršija 5000 EUR tuo metu, kai kompetentingas teismas gauna ieškinio pareiškimą. Reglamente

įtvirtinta nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra yra gana tikslinga ir paprasta, tad dažniausiai ieškovai ar atsakovai neturėtų susidurti su dideliais sunkumais užpildyti standartinę ieškinio formą ar atsiliepiamą į ieškinį. Be to, svarbu paminėti, kad teismo išlaidos ginčo šalims ginčiuose dėl nedidelių sumų neretai yra mažesnės, o tai gali paskatinti šalis ginti savo teises ir smulkiuose civiliniuose ginčiuose.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (2017). X-1702.

Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas (2008). Valstybės žinios, X-1809.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). Valstybės žinios, IX-743.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas (1998). Valstybės žinios, XI-1480.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). Valstybės žinios, VIII-1864.

Tarptautiniai teisės aktai:

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1995). Valstybės žinios, 40-987.

Europos Sąjungos teisės aktai:

Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. Reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą. OL, L199.

Europos Parlamento ir Tarybos 2015 m. gruodžio 16 d. Reglamentas, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, ir Reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, nustatančio Europos reikalavimų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, projektas (2006). Briuselis.

Green paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation (2002). Brussels, KOM(2002)746 final.

Independence, impartiality and competence of judges. Achievements of the Council of Europe (1984). MJU-22(99)5.

Europos Komisijos 2005 m. kovo 15 d. pasiūlymas dėl Reglamento, nustatančio Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, KOM (2005).

Užsienio valstybių teisės aktai:

Zivilprozessordnung vom 30. Januar 1877 (RGB.S.83) in der Fassung der Bekanntmachung vom 12. September 1950 (BGBl. S. 533), zuletzt geändert am 14.12.2001. Sonderausgabe. 35. Auflage. München, 2002.

Specialioji literatūra:

Arning A. Das Bagatellverfahren im deutschen Zivilprozessrecht der Neuzeit vor dem Hintergrund der Einführung des Verfahrens nach § 495a ZPO durch das Rechtspflegevereinfachungsgesetz vom 17.12.1990. Bochum, 1992.

Bergerfurth Br. Das neue „Bagatellverfahren“ nach 495a ZPO // NJW (Neue juristische Wochenschrift). 1991, Heft 15.

Brazdeikis, A. et. al. (2016). Asmens teisė į civilinės bylos išnagrinėjimą per protingą laiką įgyvendinimo sąlygos. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla.

Briegleb H. K. (1859). Einleitung in die Theorie der summarischen Prozesse. Leipzig.

Brokamp, A. (2008). Das Europäische Verfahren für geringfügige Forderungen. Tübingen: Mohr Siebeck.

Driukas, A., Valančius V. (2009). Civilinis procesas: teorija ir praktika IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centra.

Engelmann, A. et. al. (1969). The Continental legal history series published under the auspices of the Association of American Law Schools. New York: Augustus M. Kelley Publishers.

Freitag, R., Leible R. (2008). Forderungsbe- treibung in der EU. Verlag C. H. Beck.

Hau, W. (2008). Das neue europäische Verfahren zur Betreibung geringfügiger Forderungen. Juristische Schulung.

- Hennrichs, J. (1991). Verfassungswidrigkeit des neuen § 495a ZPO // NJW.
- Kramer, X. E. (2008). The European small claims procedure: Striking the balance between simplicity and fairness in european litigation. Zeitschrift für Europäisches Privatrecht.
- Kunze, A. (1995). 495a ZPO – mehr Rechtsschutz ohne Zivilprozessrecht? // NJW (Neue juristische Wochenschrift).
- Laužikas, E. et. al. (2005). Civilinio proceso teisė II tomas. Vilnius: Justitia.
- Miškinis, P. A. (2002). Savigyna Lietuvos teisėje // Jurisprudencija. Tomas 28, Nr. 20.
- Nekrošius, V. (2002). Civilinis procesas: koncentruorumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius : Justitia.
- Norkus, R. (2007). Supaprastintas civilinis procesas. Vilnius : Justitia.
- Rauscher, T. (2010). Europäisches Zivilprozeß- recht. Kommentar. 2 Auflage. München: Sellier Eu- ropean Law Publishers.
- Rosenberg L., Schwab K. H. (1986). Zivilprozeßrecht. 14. Aufl., § 109 V. I. 1.
- Schlosser, P. F. (2009). EU-Zivilprozessrecht. München: C. H. Beck Verlag.
- Wach, A. (1885). Handbuch des deutschen Zivilprozessrechts. Band I. Leipzig.
- Kissel, O. R. (1981) Minima non curat praetor. Festschrift für Gerhard Müller.
- Olzen, D., Kerfack, R. (1991). Zur gerichtlichen Durchsetzung von Minimalforderungen // JR (Juristische Rundschau).
- Über die Aussichten auf eine Angleichung des Zivilprozessrechts in der Europäischen Union, (2003).

Elektroniniai leidiniai:

Vėbraitė, V. (2011). Bylų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra Europos sąjungoje. ISSN 1392–1274. TEISĖ 2011 79.

Skominaitė, J. (2006). Ginčų dėl nedidelių sumų nagrinėjimas: ar teismo nuožiūra turi ribas? Magistro darbas, teisė. Mykolo Romerio Universitetas. Vilnius: Lietuvos akademinės elektroninės bibliotekos informacinės sistemos (eLABa) ETD talpykla.

Teismų praktika:

Lietuvos teismų praktika:

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. balandžio 2 d. konsultacija Nr. A3-81 // Teismų praktika. 2003, Nr. 19.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 m. kovo 29 d. konsultacija Nr. A3-37 // Teismų praktika. 1999, Nr. 11.

Tarptautinių ir užsienio teismų praktika:

Case of Doery v. Sweden. (Application no. 28394/95) Judgment Strasbourg 12 November 2002 Final. 12/02/2003.

Verfassungsgericht des Landes Brandenburg. Beschluss vom 14.02.2002 – VfGBbg 65/01.

SANTRAUKA

Bylų dėl nedidelių ginčo sumų nagrinėjimo ypatumai

Gabrielė Kolyčiūtė

Magistro darbe analizuojama bylų dėl nedidelių ginčo sumų nagrinėjimo ypatumų tema, nagrinėjant aktualų CPK 441 straipsnį ir aktuales Europos Sąjungos teisės aktus, įvairius straipsnius ir specialiąją literatūrą. Nagrinėjant šią magistrinio darbo temą yra atskleidžiami smulkių ginčų instituto supaprastinto proceso ypatumai ir taisyklės Lietuvos teisinėje sistemoje ir Europos Sąjungos teisės aktų kontekste.

Taigi, CPK 441 straipsnio 2 dalį ginčų dėl nedidelių sumų priteisimo nagrinėjimo ypatumai yra skirti padidinti teismų darbo efektyvumą ir veiksmingumą suteikiant teisę pačiam teismui spręsti, kokia forma ir tvarka galima nagrinėti bylą. Teismo darbą palengvina CPK 441 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta norma, pagal kurią teismas gali surašyti sutrumpintus motyvus. Tačiau būtina pabrėžti, kad net ir bylose dėl nedidelių piniginių sumų teismo sprendimas privalo būti motyvuotas. Svarbu tai, kad supaprastinto proceso teisė jokiu būdu nereiškia, jog teismas turi galimybę mažiau dėmesio skirti tiesos nustatymui procese. Kaip ir kiekvienoje byloje ar kiekvienos rūšies procese, teismas privalo imtis priemonių, kad būtų tinkamai išaiškintos visos esminės bylos aplinkybės. Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra yra alternatyva nacionalinėms procedūroms, todėl per šią procedūrą priimtas sprendimas yra pripažįstamas bei vykdomas kitoje Europos Sąjungos šalyje ir negali būti ginčijamas. Žinoma, išskyrus atvejus, kai neatitinka kitoje Europos Sąjungos valstybėje priimto sprendimo dėl tų pačių ginčo šalių. Taigi, Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra – teisminė ES civilinių ieškinių nagrinėjimo procedūra. Ji nėra panašių nacionalinių procedūrų pakaitalas, todėl yra rinktinė alternatyva, o tai reiškia, kad jeigu ši procedūra gali būti taikoma konkrečiam ieškiniui, paprastai yra ir nacionalinė procedūra, kurią galima taikyti šiam ieškiniui nagrinėti, kurią iš jų taikyti renkasi ieškovas.

SUMMARY

Peculiarities of small claims litigation

Gabrielė Kolyčiūtė

The master's thesis analyzes the peculiarities of small claims litigation, examining the relevant Article 441 of the CPC and the relevant legal acts of the European Union, various articles, and special literature. Examining this topic of the master's thesis, the peculiarities, and rules of the simplified process of the Institute of Small Disputes in the Lithuanian legal system and in the context of the legal acts of the European Union are revealed.

Thus, according to Article 441 paragraph 2 of the CPK, the peculiarities of the examination of disputes concerning the award of small amounts are intended to increase the efficiency and effectiveness of the courts by giving the court the right to decide the form and procedure of the case. The work of the court is facilitated by the norm established in paragraph 3 of Article 441 of the CPK, according to which the court may list abbreviated reasons. However, it must be emphasized that even in small claims cases, the court's decision must be reasoned. Importantly, the right to a simplified procedure in no way means that the court has the opportunity to pay less attention to establishing the truth in the proceedings. As in any case or type of proceedings, the court must take steps to ensure that all the essential facts of the case are properly clarified. The European Small Claims Procedure is an alternative to national procedures, so a judgment given in this procedure is recognized and enforced in another country of the European Union and cannot be challenged. Of course, unless it is inconsistent with a decision given in another European Union country on the same parties to the dispute. Thus, the European Small Claims Procedure is an EU judicial procedure for civil actions. It is not a substitute for similar national procedures and is therefore an optional alternative, which means that if this procedure can be applied to a specific action, there is usually a national procedure that can be used to deal with that action, whichever the claimant chooses.